

A HERALDIKA KÖRÉBŐL.

KÜLÖNLÉNYOMAT
AZ EPERJESI LAPOK 1899. ÉVFOLYAMÁBÓL.

ÍRTA

ÉS AZ EPERJESI SZÉCHENYI-KÖR IRODALMI SZAKVÁLASZTMÁNYÁNAK 1898. DECZ
14-IKÉN TARTOTT ESTÉJÉN FELOLVASTA

DR. MELIÓRISZ BÉLA

JOGAKAD. M.-TANÁR, A MAGY. HERALD. ÉS GENEAL. TÁRS. TAGJA.

FÜGGELÉKÜL:

SÁROSVÁRMEGYEI NEMES CSALÁDOK CZÍMERE.

EPERJESÉN

KÖSCH ÁRPÁD KÖNYVNYOMTATÓ-INTÉZETÉBŐL

1899.

DR. MELIÓRISZ BÉLA:

A HERALDIKA KÖRÉBŐL.

FÜGGELÉKÜL:

SÁROSVÁRMEGYEI NEMES CSALÁDOK CZÍMERE.

EPERJES, 1899.

Édes Anyámnak

hálás szeretettel,

DALJÁS IDŐKNEK EGY RÉGI, tisztos, büszke emlékével, a czímerrel óhajtók jelen felolvasásom alkalmával foglalkozni; a czímerrel, mely talán az egyetlen a lovagkor rég letűnt csodás korszakának intézményei közül, mely daczolt a gyorsan tűnő századok korszellemé változásában rejlő kérlelhetlen hatalommal, és büszke szépségével felidézi kíváncsiságunkat érdekes múltja iránt!

Mintha az a kis színes pajzs, ezüstös-aranyos sisakjával, körüllebegő foszlánydíszével egy darab világtörténelmet, egy darab kulturhistóriát rejtene magában! Mintha a nemzetségeknek eme féltett kincse, tagjait születésüktől halálukig kísérő ősi öröksége évszázadok gazdag történetéről, családoknak dicső múltjáról regélne, mintha lelkébe vésné minden birtokosának múltjához mért kötelességeit jövődjére iránt!

1. *A czímer fogalma, eredete, fejlődése.* «A czímer bizonyos szabályok szerint meghatározott mázokból és alakokból formált kép, a melyet megkülönböztető- vagy ismertető jel gyanánt használnak azok, a kiket megillet, s a mely jogi tartalommal, tulajdonságokkal bír.»¹ A heraldikának egyik legérdekesebb kérdése a czímerjogról szól, vagyis arról, hogy kik viselhettek czímert.

A harci élet követelte önkényes felvétel volt a czímerek viselésének legrégibb jogalapja; a nemesi rendnek volt joga és kötelessége a hadba szállás;

¹ Bárczay: «Heraldika» 1. l.; — Varjú Elemér cikke a «Turul» 1898 : 3. f.

első sorban tehát ezek érezték annak a szükségét, hogy fegyvereiket s első sorban pajzsukat megkülönböztető jelekkel lássák el; ezek érezték magukat feljogosítottaknak címerek felvételére. Nem volt azonban kizárva az sem, hogy polgári rendűek vegyenek fel hasonló czélból ily hadi jelképeket, hisz a nemességnek és a címernek fogalma egymáshoz közel állott ugyan, de azonos nem volt! A címernek ily önkényes felvételét szankcionálta a hadi dicsőség és a szokás, és a címereket, címeres pajzsokat a családban öröklőkké tette az ősök emléke, dicső fegyvertényeik iránt az unokákban élő kegyeletes tisztelet. A fejedelmi hatalomnak kiépülése, az a felfogás, mely minden jogosítványnak gyökét a koronában látta és a címerviselés nagy közjogi és társadalmi jelentőségének korán való felismerése csakhamar a fejedelmi hatalomnak jogkörébe vonta a címer-adományozás jogát is, mely rövid időn az államhatalom kegyeinek egyik legfontosabbikát, a jutalmazások, a kitüntetések egyik legkeresettebbikét képezé. Míg amakelőtte a címerek önkényes felvétele napirenden volt, sőt a címer-cserének, eladás, illetve vételnek számos esetével találkozhattunk, — a mint erre példa a német császári ház ősének, IV. Frigyes nürnbergi várgrófnak esete, ki 1317-ben megvette regensburgi Lutoldnak sisakdíszét: veresfűlű arany kopót, avagy az a híres címer-elidegenítés a Zellerék és az Oettingen grófok között, mely hosszadalmas pernek lett forrásává,¹ — addig ezentúl a címereket a fejedelem adományozza, s az önjogulag felvett, vagy régi joron használt címerek, címer-eladások, cserék uralkodói megerősítést igényelnek.

A fejedelmeknek eme joga átvezet a heraldika régi korszakából az újabb korba, a címeres-levelek korszakába.

Magyar hazánkban a címerek és a címerjog fejlődésének sok eltérő jellemvonásával állunk szemben. Az a régi elv, hogy «una eademque est nobilitas», hogy a nemesség jogai egy és ugyanazok, hogy «nincs is valamely úrnak nagyobb és valamely nemesnek

¹ Br. Nyáry: «Heraldika» 59. lap.

kisebb szabadsága»,¹ a honfoglalás mythikus ködbe burkolt tényével egybefüggő ama ősi felfogás, hogy a honfoglaló nemzetnek minden fegyvertviselő, hadakozó tagja nemes volt, a rendiséget kizáró régi eszméje a nemzet, a nemesség egységének, míg egyrészt nem helyezett nagy súlyt a címér birására, a nélkül is eléggé tekintélyesnek érezve, tudva önmagát, addig másrészt sokkal későbbben fordult uralkodójához címér-adományozásért, megerősítésért, sokkal tovább őrizve meg a címér önkényes felvételének jogát, mint a nyugati nemzetek.

Míg a német birodalomban aligha találunk nemes családot, melynek címere nem az uralkodói adományozás, vagy legalább megerősítés jogalapjából eredne, addig nálunk számos nemes család őseredeti jogon bírja címérét, és erről uralkodói adományozó oklevelet felmutatni nem képes; ezek a legrégibb családok közé tartoznak! S még akkor is, midőn nagy-későn, Zsigmond korában ilyenmő kéréssel kezd a magyar nemes királyához járulni, ismételten olvashatjuk határozott kifejezését annak, hogy ez külföldi példára történik, hogy tehát ez nem felel meg az ősi nemzeti felfogásnak. A kereszténység befogadása, a külföldi, főkép német lovagok megtelepedése, a nyugati feudális és lovagkori eszmék némelyikének — bárha a «szent korona» tanának szűrőjén megtisztulva — átültetése ütötte az első rést a magyar nemesség hajdani egységén s a régi, minden rendiségtől ment felfogáson, míg azután eljutottunk mi is ahhoz a felfogáshoz, hogy a királyi trón fényéből sugárzik ki a nemesi jogoknak, kitüntetéseknek egész teljessége!²

Az ősi magyar felfogásnak tolmácsa Verbőczy, midőn azt mondja (I. R. 6. cím), hogy: «a címér, melyet a fejedelem valakinek ád, a nemességnek nem szükséges kelléke, hanem csak ékessége, mert a címér adományozása egymagában senkit sem ne-

¹ Verbőczy: I. R. 2. cím.

² «A claro lumine throni cesaree aut regie maiestatis, velut e sole radii, nobilitates legitimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia sic dependent serenitate, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremis non proveniat cesaree vel regie maiestatis». Arma-lisok szövege.

mesít; minthogy sok polgárnak és közrendű embernek van a fejedelemtől nyert címere, de azért mégsem számítjuk a nemesek közé!»

Általános elvvé vált, hogy csak a koronás magyar király adományozhat címert, — bizonyos korlátok között az erdélyi fejedelem is élhetett e joggal, — de azért fogalmilag nem tagadható meg nemes családoknak ama joga, hogy címertüket a gyakorlatban mintegy észrevétlenül módosítsák, a minthogy számos példa ismeretes arra is, hogy családok adományozott címertől teljesen eltérő címert használnak; pl. a Békássy-család 1417-ben koronás, ugró szarvast nyert címerről Zsigmond királytól,¹ és ennek daczára jelenleg kardot tartó kart visel pajzsában;² nagyon természetes, hogy azoknak a családoknak, a kiknek címere nem királyi adományon, hanem ősjogon, önkényes felvételen sarkal, királyi megerősítésre nincs szükségük. Igen gyakran nem egyébként, mint a címervésők ügyetlenkedésének tulajdonítható némely címerváltozás az idők folyama alatt; érdekes példa erre Miskolcz város pecsétje. Dr. Szendrei János meggyőzően fejtegeti a «Turul» 1885. évf. I. füzetében, hogy e város hajdani pecsétjén Zsigmond király arcképe volt látható; ebből csinálták a címervésők, az elkopott régi pecsétek nyomán, azt a címert, melyet Miskolcz egy időben viselt: a szétvetett lábú szerezcent, majd szent István alakját; végre a mai címert: a hajdút, kinek kezében három búzakalász, illetve szőlőfürt van; olyképp, hogy Zsigmond kétfelé fésült, sodort, hosszú szakállából két lábat, megnyult arczából derekat, koronájából pedig emberi fejet formáltak, a hosszúkás királyi pálczát búzakalásznak, az országalmát pedig szőlőfürtnek nézték.

A címertörvény hazánkban törvényileg kifejezetten tiltva és büntetéssel fenyegetve nincs, — az 1883: XVIII. t.-czikk csak az ország címeréről szól — meg nem engedhető volna azonban magától értetődik; ismerünk címeres leveleket, pl. a Jánoki- és Zászi-család 1416-iki és a Castelliono-család 1494-iki

¹ «Turul» 1898. évf. I. füzet.

² Bárczay: «Heraldika» 125. lap 337-ik ábra.

armalisát, melyekben pénzbírsággal fenyegettetik a címér bitorlója, illetve, a melyben a címér biztosítása, megvédése tekintélyes egyénekre, a horvát bánra, viczebánra, Segniavár és város bíraira és tanácsosaira bízott.¹

Az uralkodók címér-adományozó jogáról fentebb felállított elmélettel ellentétben álló, kivételes esetben megemlíthető, hogy néha címert-adományozó oly oklevéllel is találkozunk, melyet magános egyén állított volt ki; pl. IX. János Antal Flavius Angelus Comnenus Lascaris Paleologus, a görög, római és konstantinápolyi császárok nemzetségének törvényes örököse címert adományoz 1722-ben Bécsben Vianini Baptista János császári váltó-törvényszéki tanácsosnak;² örgróf Negrelli Oktáv pedig 1698. január 3-án ajándékozza meg egyik hű emberét, kit Budavár bevételénél elfogott török ifjúból nevelt volt keresztény-nyé, címérének egy részével és a Schwarz Oktáv Kajetán névvel, mint a Negrelli név német fordításával.³

A címerek eredete távoli évszázadoknak kódében vész el; mert, — ha meg is mosolyogjuk a heraldikai irodalom némely régibb alakját, a heraldikai képzelőtehetségtől elragadtatva, a történelem előtti ősidőkben is címeres hősöket szerepeltetnek, sőt Ádámnak, Kainnak, Ábelnek kezébe is címeres pajzsokat adnak, avagy naiv tudáskossággal a régi zsidó törzseket, sőt Jézus Krisztust is ékesen kifestett címerrel ábrázolják, — nem tagadhatjuk, hogy bizonyos összefüggés található a római és görög harcosoknak hadi jelei, az egyiptomiak csodás alakjai, ábrái és a középkor címerei között. Nagyon természetes, hogy azt a jogi tartalmat, azokat a szabályos alakszerűségeket, melyek a középkori címér lényeges elemeit képezték, az ókor jelképein hiába keressük, de feltaláljuk közös jellemvonásként az azonos rendeltetést, célt. Hiszen az ókori jelkép is, a középkori címér is megkülönböztető, tekintélyesítő rendeltetéssel bírt, hiszen az ókori hadi-jeltől való megfosztatás époly büntetést,

¹ Br. Nyáry: «Heraldika» 240. s köv. lapok.

² Bárczay: «Heraldika» 38. lap.

³ «Turul» 1892. évf. I. füzet.

oly megszegyenítést képezett, mint a középkori címerek elvétele!¹

Az a nagy átalakulás, mely a történelem, a tudomány és a művészet egész mezején a középkorral beköszöntött, a címerekre a legjótékonyabb volt. A hűbérrendszer kifejlődése, mely államocskákat teremtett az államban és a függésnek fokozatos hálózataival járta át az egész államnak testét, s e függésnek külsőleg is kifejezést óhajtott adni, a lovag-kornak a hadban és a tornákon megnyilvánuló harcias szelleme, de legfőképp maga a hadi élet nagyban hozzájárult a címerek jelentőségének kifejlődéséhez. A hadban a közös parancsnok vezérlete alatt küzdőket egy másik vezér, illetve hűbérúr harcosaitól, illetve az egyik harczost a másiktól másképp, mint fegyverén hordott jele által megkülönböztetni alig lehetett, hiszen a sisakos, pánczélos fegyverzet tökéletesen elfedte, felismerhetetlenné tette az alakot. A középkorban a valamely családhoz való tartozás megjelölésére a családnévnek távolról sem volt akkora jelentősége, mint manapság; a családnévnek múltja, eredete korántsem tekinthet vissza hosszú évszázadokra. Hiszen pl. hazánkban a családnévnek csak a XIV. század végén tűnnek fel.

Jeleknek, a lovag egész közéletének folyama alatt használt és nélkülözhetlenné vált fegyverzen viselt jelképeknek kellett tehát azt a szerepet betölteniök, a melyre manapság a családnévnek hivatvák, annál is inkább, mert a lovag-kor fantáziára hajló, regényes szelleme míg egyrészt a titokzatos felé vonzódott, addig másrészt ennek jelképies kifejezésére törekedett. A címer — mint már maga a név is mutatja, mert hisz csak a magyar «címer» szó jelentett eredetileg oromdísz, e fogalomnak minden más nyelvű megjelölése azonos a «fegyver» fogalmának nevével, pl. Wappen = Waffen, arma, armes — harci szempontból a csapatok együvé, közös hűbér alá tartozásának, illetve az egymástól való megkülönböztetésnek vált fontos eszközévé, a békés polgári élet terén ellenben a személyazonosságnak, a hitelesítésnek majdnem ki-

¹ Br. Nyáry: «Heraldika» 13. lap.

zárólagos módjává lőn. Abban a korban, midőn az írás-olvasás tudománya még nem örvendett széles elterjedésnek, midőn a névalírás fogalma még jórészt ismeretlen volt, a pecsét, vagyis a kiállító személy valamely jelvénye bizonyította az okmány valódiságát. Nemzeti tekintetben nem csekélyebb jelentőséggel bírt a címér: a közös származásnak — a mely a nemzeti, ősi birtokok birásának is forrása volt — külső bizonyossága, évszázadokon át fenmaradó jele volt, egymástól a sors szeszélyéből messzire sodort családokban fentartva a közös eredetnek, az ősi törzsnek, az együtt átélt dicsőségnek és viharoknak büszke, lelket felemelő öntudatát!

Változott a címereknek hadi rendeltetése, tehát jelentősége is, midőn a hadakozásnak módja és ennek következtében a fegyverzet is módosult; a személyes bátorságot oly annyira megkivánó, ember ember ellen való küzdelem helyet engedett a nagy tömegek harczának s a közelből való küzdelem a messze vivő fegyverek, ágyúk, puskák vészes párbeszédeinek; mindez nagyon természetesen feleslegessé tette a címereknek, mint a közelből való megkülönböztetés eszközének használatát a fegyvereken, főkép a pajzson, s ha a harczba menő hősök mindennek daczára megtartották vértetükön, zászlóikon, sőt talán pajzsaikon is ősi címertük, ez már csak a díszítésnek, vagy az előkelőség jelzésének céljából történt. Abból a körülményből, hogy címert nemcsak az úgynevezett nemesek vehettek fel, s hogy a hadi élet a jelekkel ellátott pajzs használatát nagyon széleskörűvé tette, természetes következménykép fakadt, hogy az előkelőbbek a tornasisakot vették fel jelvényül és látták el oromdíszszel.¹ A pajzs-címér nemesi jelvénynek nem tekinthető, a sisak, illetve oromdísz igen, mint-hogy tornán csakis nemesek vehettek részt. A magyar «címér» szó eredetileg valószínűleg oromdísz jelentett.

Nem csekélyebb jelentőségű tényezője volt a címerek rendeltetésében és ennek folytán alakjában is beálló változásnak a keresztes-háborúk kora és az ez után, ennek hatása alatt fejlődött *tornaintézmény* is.

¹ «Turul» 1898. évf. 3. füzet.

A keresztes-háborúk, míg egyrészt előtérbe helyezték a címerek viselésének szükségét, a lovagkor szellemét kifejlesztették, addig másrészt a Kelettel való érintkezés, a keleti szokásokkal való megismerkedés révén mintegy megtermékenyítették a Keleten járt vitézeknek fantáziáját, s a címér fejlődésének új korszakát teremttették meg.

A változott hadi viszonyok, a polgári rend erősödése által a lovag-világban meghonosodott polgáriasabb felfogás, a lovag-kor csodás, regényes világának megdőlte, a címereket kiforgatta eredeti jelentőségéből és alakjából is; megfelelkeznek arról, hogy a címér voltaképen mire való s a hajdani jelből ornamentikai dísz válik. Segítségül jön a reneszánsz- és barokk-stylus czikornyázó művészete, segítségül jön a fejedelmi kegy, mely az armalisokban nyilvánul és a címér a legnagyobb változásokon megy keresztül; a hadijel jogi tartalmú képpé lesz!

Ennek alapján a címér fejlődésének következő korszakait állíthatjuk fel:

1. a *pajzskorszak*, melyben a címér a pajzson ábrázolt címerképből állt;

2. a *heraldika fénykorát*, az élő heraldika korát, melyben a címér minden alkatrésze arányosan, összhangzóan kifejlődik — és

3. a heraldika *hanyatlási korát*, melynek jellemvonása, hogy eredeti rendeltetéséből és alakjából kiforgattatik, a címér elveszti eredeti egyszerűségét és túltömötté, cifra ornamentikai alakká lesz, feltűnnek a rangjelek, rangkoronák, melyek az élő heraldika korában ismeretlenek voltak; a címerképek pedig a naturalisztikus felfogásnak hódolnak.

A címerek keletkezését a XII-ik század elejére, fénykorát a XIV—XV-ik és hanyatlását a XVIII. és XIX-ik századokra tehetjük.¹

II. A címér különféle nemei:² A címereket hat főcsoportba oszthatjuk: 1. főlségi, 2. családi vagyis nemzetségi, 3. országos, 4. testületi, 5. méltósági vagyis tisztii, 6. közös címerek.

¹ Bárczay: «Heraldika» 4. lap; br. Nyáry: «Heraldika vezérfonala» 136. l.

² Bárczay: «Heraldika» 5. l.

A *fölségi* címerek az uralkodók címerei, melyek igénycímereknek neveztetnek akkor, ha valamely országot, illetve országrész címerét azért vette fel címerébe valamely uralkodó, hogy erre a területre való igényét ez által is jelezze, a köztudatba vesse; pl. III. Frigyes német császár használta a magyar királyi címet és címert hazánkra való trónörökösödési képzelt jogának jelzése végett.

A *családi* vagyis nemzetségi címer hívja fel leginkább figyelmünket, nemcsak, mert ennek használata a legmindennapibb, de azért is, mert ez van a legszorosabb összefüggésben a címer egyik legszebb hivatásával: a közös eredet jelzésével.

Ha imádozt hazánk, — főképp Árpád-kori — történetének könyvét lapozgatjuk, a történeti események, a nemzeti dicsőség tényezői közt első sorban a nemzetségek neveivel találkozunk. A honfoglalásnak és az Árpádok századainak politikai és társadalmi viszonyai, élete a nemzetségek intézményére volt fektetve, minden birtokjogi kérdés evvel volt a legközvetlenebb összefüggésben; az ősiség elve a közös eredet tényén sarkalt, természetes tehát, hogy a nemzetségi címereknek, mint a vérségi kapocs külső jelvényének még nemzetünkön is, — holott nálunk nem gyökeresedett meg annyira a címer-intézmény, mint a nyugaton, — nagy jelentősége volt. Kinek szívét ne dobogtatná meg a történeti dicsőség érzete, ha valamely ódon épületen, vagy harczlátott fegyveren a hajdan sárkányfognak nevezett *éket* látja, mint közös címerét a történetünkben oly kiváló szerepet játszott Gútkeled-nemzetségből eredett Báthori, Sztaniszlófi, Zeleméry, Kisvárdai, Várday, Chatáry, Gathály, báró és gróf Amadé, Málczay, Ráskay, Butykay, Márky, Maróthi, gúthi Országh, Tegzes, Czibak, rosályi Kún, Daróczi, kusalyi Jakch, Szokoli, rasinai Bocskay-családoknak; melyikünk ne gondolna vissza büszke kegyelettel vármegyénk múltjára s ennek a szomszéd Abaújjal való hajdani egységére, ha e terület hajdani dinasztíájának az Aba Sámuelben hazánknak királyt adott Aba nemzetségnek¹ piros mezőben, csőrében koszorút tartó fekete *sas-madarát* látja

¹ Csoma József cikke a «Tutuz» 1893. évi II. füzetében.

a közös vérből eredő, annyi dicsőséget és annyi viszonytágságot átélt Keczer, Berthóty, Hedry s a már kihalt gagyi Báthory, Chirke, Vendégly († 1898.), Somosy Athinay, Lapispataky, Segnyey, Sirokay, Fricsey, Soly-mosy, Kompolthy-családok pecsétein?! A közös származás tudatát vési birtokosának lelkébe a fa alatt ballagó *medve* az Újfalussy, Rudnay, Rudnyánszky, Divéky, Korossi, Besznák, Bossányi, Motesiczky-familiák ősi címérében; a Felső-Tarcza ős birtokosára, Tekulére emlékeztet a Dobay- és Roskoványi-családok azonos címere, s közös múltra emlékeztet a Tekule-nemzet-ségből külön címerszerzés által kivált harsági Farkas (†), Úsz, Mocsolyay (†), Komlóssy, delnei Kakas (†)-családok 1418-ban nyert címere: a kék mezőben, zöld halmon ezüstös töltéskosárból nőző *farkas*, nyakán koronával, előlábbaiban virágot tartva, szája nyíllal átlőve.

De nemcsak a közös eredetet jelzi az azonos címér; hiszen ösmerjük Zsigmond királyunk 1405-iki armalisát, melyben Kapivár hajdani urainak őseit: Tétényi Pétert és Andrást, valamint a Haraszthiakat tünteti ki azonos címerrel: aranymezőben darú-madárral s ettől balra két fekete balharánt pólyával; nemkülönben 1431-iki okmányát, melylyel krisztalóczi Tarkasics Józsnak, valamint *barátainak*, orbózi Borohtva Mihálynak és Barnabásnak azonos címert adományoz: kék dobor-pajzsban természetes alakú, aranynyal fegyverzett és koronázott fekete sast, melynek nyaka nyíllal van átlőve. A Hothvafői Tamásnak 1415-ben adományozott: nyulat fogó párducz-címernek viselési joga pedig vérrokonaira és *barátaira* is kiterjesztetett; meglehetősen tág fogalom! Az pedig, hogy a főszerző mellett testvérei, szülei, sógorai is címert és nemességet nyertek, az az armalisok korában igen gyakori eset.

Az úgynevezett atyafiságos címerviszony zálogaként tekintetett az ily közös címér adományozása — mondja br. Nyáry Albert. A tömeges nemesítésre, illetve címéradományozásra érdekes például szolgál Bocskay István 1605. december 12-ikén Korponán kelt nemeslevele 9254 szabad hajdú részére, kiknek egyúttal Nánás, Dorog, Böszörmény, Hadház, Szoboszló és Vámospercs földjét adományozta hűségük és vitézségük jutalmául, nemkülönben Bethlen Gábor erdélyi

fejedelem 1629. július 13-iki privilegiuma, melyben az Erdélyben és a «partium»-okban lakozó evang. ref. hitvallású lelkészeket és azok utódait nemességgel és címekkel tünteti ki. 1642. május 10-ikén, 1668. július 6-ikán, 1756. május 16-ikán és 1803. február 5-ikén megerősítést nyert e kitüntetés, melyet idővel csak az 1629-iki armalis keltekor élt lelkészek egyenes utódaira kiterjedőnek kezdték tekinteni. («Turul» 1897. évi IV. füzet.)

Közös címmerképet: kék mezőben, arany-koronán jobbról arany-kürtöt, balról felnyúló pánczélos kart, ezek felett pedig arany-csillagot bírnak a Szent-Iványi, Pottornyay, nádasdi Baán, Pongrácz, Szmracsányi-családok közös eredetük bizonyosságául.¹

De tudunk arra is példát, hogy közös törzsből eredő családok eltérő címert kaptak és viselnek; pl. a Kubinyi- és Meskó-czímer között nincs egy közös vonás sem, pedig közös törzsfának hajtása mind a két nemzetség; a Palugyay- és bodafalvi Boda-család is egymástól eltérő címert nyert 1417., illetve 1476-ban közös származásuk daczára.

A címerek harmadik faja a *testületi* címér.² Eddig ösmert legrégibb városi pecsét Esztergomé, 1269-ből, míg azon városi címerek között, melyeknek adományozási okleveléről tudomásunk van, a legrégibbek közé tartozik Eperjesé és Bártfáé; mindkettő V. Lászlótól 1453-ból eredvén. Érdekes, hogy nemcsak az adományozási év azonos, hanem a két címér jellege is; mindkettő a beszélő címerek sorát gazdagítja. Eperjes két pólyát³ nyert, az első pólya felett pedig három epervirágot — e címér még ma is látható a városház kapuja felett —; míg a történelem viharaiában, örömeiben és bujában velünk oly gyakran osztozott Bártfa vágott pajzsot kapott, melynek «felső kék mezejében két, keresztben tett aranynyelű bárd felett egy lilimos nyílt arany-korona, a bárdok alatt pedig arany-liliom

¹ Br. Nyáry: «Heraldika» 72. l.

² Br. Nyáry: 79 l.

³ A mesteralakoknak bizonyos nemét *pólyáknak* (Balken) nevezzük; keletkezik a pajzs mezejének páros számú vonalakkal történt vágása folytán. Két vágással egy, négy vágással két, hat vágással három pólya keletkezik; kell azonban, hogy az e vágások által keletkezett tagok két színnek változásában különbözzenek egymástól. (Bárczay: «Heraldika» 86. l.)

látható; ellenben a pajzs alsó mezeje vörös-ezüsttel hétszer vágott». ¹

Eperjes I. Ferdinándtól hífsége jeléül — akkor a német pártnak volt egyik végvára — címérbővítést nyert 1548. és 1552-ben, melyet mind máig visel; elmaradtak a pólyák s helyet engedtek a három epervirágot tartó fekete sasnak és az ezüst-oszlopot érintő, kettős farkú arany-oroszlánnak. ²

A *vármegyék* szoros értelemben vett címerai ifjabbak, mint a nemzetségi címerek, a mennyiben a mohácsi vész előtti korban vagy a vármegye fő-, illetve alispánjának és szolgabíráinak magánpecségei alatt adatnak ki a megye oklevelei, vagy pedig a megye nevének, pl. Comitatus Zathmár-nak felírásával ellátott, szétszedhető pecsétet használtak, úgy, hogy a névnek egyes részei más-más pecsétnyomórészen voltak más-más szolgabíró őrizetére bízva. Némi megyei büszkeséggel említhetjük, hogy Sáros azon kevés vármegye közé tartozik, melyeknek valóságos, saját címerük volt még az 1550. évi XLII. t.-cz. megalkotása előtt; ez a törvénycikk ugyanis rendelí, hogy a király kegyéből saját címert nyerjenek és használjanak a vármegyék Sümeg módjára. Sárosvármegyének 1505-iki pecsége három pólya felett nyílt koronát mutat; 1615-ben címérbővítést nyer II. Mátyástól és azóta vármegyénk vágott pajzsának felső kék mezejében aranymezű szárnyas angyal tartja a koronát feje fölött, alsó veres mezejében pedig a régi három pólya látható.

Érdekes története van Turóc- és Szepesvármegyék címérének. Turóc 1707-ben a megyékhez küldött körlevelében és emlékiratában II. Rákóczy Ferenczet, az ideális jellemű szabadságharczost, éles hangon a legképtelenebb vádakkal, önérdekhajhászással vádolta, s a megyék közti jó egyetértést, a szövetség iránti híűséget megbontani igyekezett; az ónodi gyűlésen Rakovszky Menyhért alispán és Okolicsányi Kristóf jegyző e vádakat szóval elő is adták. A vérig megbántott Rákóczy elkeseredett szavain felindult Bercsényi, Károlyi Sándor, Ilosvay Bálint és Imre s többen a legrettenetesebb

¹ Myskovszky cikke a «Turul» 1892. évi III. füzetében.

² Br. Nyáry: «Heraldika» és Potemkin Ö.: «Sárosmegye leírása». 49. l.

ítéletet hajtják végre Rakovszkyn: összevagdaltják, Okolicsányit súlyosan megsebesítik, — másnap lefejeztetett —, Platthy Sándort csak a fejedelem közbelépése menti meg. A június 7-iki gyűlés Turóczot a vármegyék sorából kitörölni, illetve a szomszédos megyék között felosztani, zászlaját szétszaggatni, pecsétjét összetörni rendeli; Rákóczy nagylelkűsége azonban megakadályozta e határozat végrehajtását.¹

Az ónodi véres esemény emlékére 1709-ben új címert kap a megye, melyben a Rakovszky- és Okolicsányi-családok címerképei láthatók.

Szepesvármegye címere 1592-ből ered, s akkori főispánjának, Thurzó Sándornak és szolgabíráinak: Berzeviczy, Dráveczky és Korotnokynak címeralakjaiból van egybeállítva; a Thurzó-czímerből vette Szepesmegye az oroszlánt, a Berzeviczyektől a zergét (illetve a vadkecskét), Dráveczkytól a liliumot és a Korotnoky-családtól az egyszarvút; szívpajzsos, és ebben élőfát markoló, hármass hegy középsőjén ülő medvével, mint az u. n. «Lándzsások széke» címérével bővült e címer 1803-ban, midőn a Kisvármegyének nevezett «Lándzsások széke» beolvadt a Nagy-vármegyébe.²

József császár 1786-iki rendelete eltörölte a vármegyék saját címerviselési jogát és — Magyarország címerét és a vármegye nevét köriratként tartalmazó — pecsétet rendelt részükre; 1790-ben azonban feléledt a vármegyék régi joga és a történeti múlt emlékeitől talizmánná avatott megyei címerek új életre keltek.

Röviden megemlítve, hogy a címerek egy további nemét a *méltósági*, vagyis *tiszti* címerek képezik, melyek egy bizonyos méltóság viselésével járnak, — pl. az Aba-nemzetségnek nádori, országbírói méltóságot viselt tagjai az ország ősi címerét: a pólyákat használták pecsétükön, a mint azt Csoma József kifejti, és talán ezeknek emléke vármegyénk címerének egyik része is —, valamint, hogy egy további felosztás szerint beszélhetünk: önjogulag felvett, adományos,

¹ Áldassy Antal ciklik a «Századok» 1896. évfolyamában.

² Hradsky József: «A szepesi tíz lándzsások széke, vagy a Kis-vármegye története», Lőcse, 1895.; továbbá Sváhy Frigyes értekezése a Szepesmegyei Történelmi Társulat V-ik évkönyvében.

örökségi, engedményes, kegyúri, házassági, igény, javított, bővített, törzs, pót- és kétes címerekről, — az engedményes és kegyúri címerek egyik érdekes példája Kassa város címere, mely kitüntetésül az Anjou-dinasztia lilimát és I. Ulászló, valamint neje címerének egy részét tartalmazza; a pótczímerre példa Dessewffy Tamásnak, a mai Szirmay grófi család megalapítójának esete, ki Szirmay Istvántól adoptáltatván és 1695-ben bárói rangot nyervén, előbbi nevének és címerének elhagyása mellett a Szirmay nevet és címert vette fel, tehát régi címerét evvel pótolta — áttérek a címerek egyik legérdekesebb nemének, a *beszélő* címereknek rövid méltatására.

Sokan vannak, kik erősen hiszik, hogy festett címereiből családjuknak, ősüknek történetét kiolvashatják, a kik a címerben előforduló minden színnek, képnek értelmet és rangfokozatot tulajdonítanak, holott a heraldikában egyik szín vagy máz, avagy kép sem előkelőbb a többinél. Nem fogadhatjuk el azonban azoknak rideg elméletét, kik a címerektől minden szimbolikus jelentőséget megtagadnak, illetve a címer-szimbolikát csak a heraldika hanyatlásával magyarázzák. Nagyon valószínű, hogy a heraldika legrégebbi korában, midőn a címer-jog alapja még az önkényes felvétel volt, az illetők oly címerképet választottak, mely nevükkel vagy valamely harczy tettükkel némi összefüggésben állott; később pedig, a címer-adományozások korában, a kérelmezők igen gyakran terjesztettek az uralkodó elébe ily címertervezetet; a míg egyfelől a századok folyamán a felvett vagy adományozott címerképnek egykori szimbolizáló értelme elhomályosodott, addig másrészt a családi hiúság, hagyomány oly címereknek is, melyek ily vonatkozás nélkül adományoztattak volt, ily értelmet kezdett tulajdonítani; volt egy kora a heraldikának, mely a reneszánsz hatása alatt a legmesterkétebb értelmet igyekezett még címer-levelekben is ráerőszakolni a címer-színekre és képekre.

Első sorban az a címer nevezhető *beszélőnek*, a melyben a címer-alak neve azonos a család nevével; pl. a harsági Farkas-család címer-állatja egy farkas, a Nádasdy-címerben rucza lépeget a nádashan, Eperjes

czímerében három epervirág látható, de tágabb értelemben beszélő az a címér is, mely a tulajdonos nevével, tetteivel bármily távoli vonatkozásban áll; pl. a kismarjai Bocskay-, Szürthey-, Chapy-, Gálszéchy-, Szerdahelyi-, Soós-családok czímerében a nyíllal átütött szemű oroszlán a címérszerző közös és hősiességét és az Osztró melletti ütközetben szenvedet sebtét juttatja kegyeletes utódainak eszébe, míg a Soós-család másik, 1418-iki címere: a koronából kinövő, két szarvval elcsúfított női mellkép talán a Miczbán-rege hősének, Miczbán nejének emlékét örökíti meg. Ily tágabb értelemben beszélőnek nevezhetjük a Bánó-, Kálnássy- és Kükemzev-családok címérét is, melynek egy nőt koronázó két oroszlna arra a családi hagyományra utal, hogy a közös ős: Gyármán és ennek testvére, egy, a tatároktól elrablott magyar herczegasszonyt szabadított volt ki. A Szemere-, Béli-, Bernáth-, Lesztémernemzetségeknek egymáshoz hasonló czímerében a nyíllal átlőtt láb valamely csatában tanúsított vitézséget és nyert sebet jelképez. Az Irinyi-család címérképe pedig az ősapának, ki IV. László idejében a cseh Ottokár elleni háborúban résztvett volt, egy fegyvertényét, Marcellinus cseh királyfinak foglyul ejtését örökíti meg. A Fáy-család címere szintén szimbolizál s csinos miniature-festményével az ágaskodó fehér paripát tartó magyar vitézzel, a család ősenek, Rudacs egyik fiának szolgálatkészségére emlékeztet, ki a muhi csatában, 1241-ben, a maga pihent lovát adta a menekülő IV. Bélának, ennek kidőlt lova helyébe. A Fáy-, a Forgách- és a Frangepánnemzetségek elődeinek nevéhez fűződik a szerencsétlen király megmentésének dicsősége. Magának a «Fáy» névnek is érdekes magyarázata van, — igaz, hogy nagyon erőltetettnek s kevésbé valószínűnek látszik —; a hagyomány szerint valamely király utazószekerének tengelyvégsőge kiesett. A kíséző vitézek egyik újjával pótolta a szöveget, hogy a szekér fel ne boruljon. «Fáj?», kérdi a király; «fáj», volt a válasz. A haza bölcsének, Deák Ferencznek családi czímerében ellenben, valamelyik őse litterátus — deák — voltának bizonyosságául nyitott könyvben író félkart találunk.

A magyar köznemességnek ama sajátja, hogy elmentetben a címéréhez görcsösen ragaszkodó nyugati feudális nemzetekkel, könnyen megfedkezett ősi címéréről s fegyvertviselő, harcos voltaához híven, mintegy általános jelvényül, ha nem ösmerte elődeinek régi címérét, kardot tartó félkart vésetett pecsétnyomójába, vagy, hogy II. Rákóczy Ferencz kevés címeradományozó armalisában ugyancsak kardot tartó félkar van lefestve —, ugyancsak a beszélő, illetve jelképes címeréről szóló fejezetbe tartozik.

A jelképes címerek sorát gazdagítják azok is, melyek egész jeleneteket ábrázolnak, — átmenetet képezve a heraldika régi, egyszerűen szép stílusától a naturalisztikus ábrázolás és a túltömött címerpajzsok stílusához — pld. a Kánthor Benedeknek 1509-ben adományozott, a miniature-festészet szép példáját képező címer, melyben a legnaturalisztikusabban van megfestve, mint czélozza meg a címerszerző vadász-íjjával a feléje lépkedő szarvast, avagy Brodarich István pécsi kanonoknak 1517-iki armalisa, mely a leggyönyörűbben megfestve ábrázolja, mint evez egy pánczélos ifjú ezüsfolyón, felette fekete holló repül babérkoszorúval szájában, — ezek a címerek kulturhistóriai tekintetben is szerfelett becsesek, a mennyiben koruknak viseletét örökíti meg, sőt néha magát a kitüntetett címerszerzőt is ábrázolják. A címerképeket szimbolikus értelemben magyarázó címeres levelek közül hadd említsem meg a Kölkedi-családnak 1429-ben Zsigmondtól, mint német császártól, Hunyadi Jánosnak V. Lászlótól 1453-ban bővített, a Dessewffy-családnak 1525-ben II. Lajostól és Igali Ferencz deáknak 1539. jan. 13-án I. Ferdinánd királytól nyert címeres-levelét. A Kölkedi-címer nyíllal sebzett saslába az okmány szerint jelzi, hogy a mit a címerszerzők az alázatosság és vitézség körmeivel megragadnak, azt meg is tartják.¹ V. László pedig koronát tartó arany-oroszlánt igtat Hunyadi János címérébe, jeléül annak az oroszánbátorságnak, melylyel Magyarország Koronáját megvédelmezte és jeléül annak a készségnek, melylyel azt V. Lászlónak megszerezte volt;² a Dessewffy-család okmányának címer-

¹ Schönherr Gyula czikke a „Turul” 1896: I. füzetében.

² Br. Nyáry „Heraldika” 120. l.

magyarázata pedig elmondja a buzogányos karról, hogy ez a címerszerzők ősenek vitézségét akarja jelezni, ki a tatároktól kapott sok seb daczára, az ország zászlaját megmentette, s a ki ebben a csatában jobb karját el is vesztette.¹

Igali Ferencz deák armalisa pedig a címérben ékesen lefestett, kettős szirt között ágaskodó kőszáli zergének azt a rendeltetést adja, hogy jelezze, az élet mily akadályai között kellett a címerszerzőnek e ki-tüntetéshez eljutnia! («Turul» 1891. évf. 2. füzet.)

Hosszú sorát tudnám felemlíteni a beszélő- és jelképező címereknek, de hogy legalább néhányat megemlítsék: érdekes beszélő-címér a Hertodt-családé, pajzsában koronás csontvázzal, továbbá az elefánt az Elefánthy-, rák a Rakovszky-, darú a Darvas-, héja a Héjja-, kos a Kossuth²-, szem a Ganzsagh-, angyal az Engel-, huszár a Huszár³-címérben; szimbolizál pedig a hal az Eresztevényi⁴-, a három emberfog a zágrábi Dabi⁵-, vadászsólyom a Zemlényi⁶-, holló a Hunyadi⁷-, szőlőgerezd, illetve szőlőtő a Várady-, Szakmáry- és Pulszky-, fát a földből kiszakító vadember a Görgey- — mely a Szepesség megtelepítésének, a rengetegek kiirtásának emlékét tartja fenn —, továbbá a nap a Szontagh-címérben, míg a Berzeviczyek sziklacsúcs felé ágaskodó vadkecskéje talán a tiroli eredetet akarja jelképezni.

Beszél a heraldikai irodalom *kétes* címerekről is, melyekben színre szín, fémre fém alkalmaztatik; a heraldikának ugyanis egyik alaptétele, hogy színre fém, fémre szín, tehát veres, zöld, fekete vagy kékre fém, tehát arany vagy ezüst ábra jöjjön; továbbá *gúnyos* címerekről, mint a minő pl. a Rudolf királytól

¹ Csoma József cikke a «Turul» 1896. évf. 1. és 2-ik füzetében.

² Kossuth-család címeres levele kelt 1479-ben Budán. «Turul» 1894.

³ A baráthi Huszár-család 1591-ben kapta címérét. Lásd Nagy-Iván művét és a «Turul» 1892. évf. 2. füzetét!

⁴ Kelt 1414. szept. 16-án Speierben; «Turul» 1895. évf. 3. füzet.

⁵ Kelt 1430. január 8-án Pozsonyban; «Turul» 1887. évf. 3. füzet.

⁶ Kelt 1418. július 5-én Strassburgban; «Turul» 1892. évf. 1. füzet.

⁷ Czimérbővítés kelt 1453. febr. 1-én Pozsonyban; br. Nyáry: «Heraldika vezérfonala» 120. l.

a Gutthay-családnak 1582-ben adományozott címér, melyben egy szaladó kecskén veres ruhájú majom ül, oldalán görbe karddal, markában keskeny aranszínű zászlóval¹; a gúnyos címér fogalmi ellenmondás, hiszen a címér érdemeknek nemzedékek sorára való komoly megörökítése, tehát egyenes ellentéte minden gúnynak, minden nevetségessé tételnek.²

A címerek neveiről említést tévén, hadd emlékezzem meg röviden azoknak *alakjáról* és *részeiről* is.

A címerek történetének legrégebb korszakában pajzsokon találjuk a címereket, de ezeknek zászlókon való alkalmazása sem volt kizárva; a hadi pajzsokat csakhamar követte a torna-pajzs alkalmazása, majd a címerek eredeti rendeltetésének változásával a barokk-, reneszánsz ízlés hatása alatt a régi alaktól eltérő, képzeleti pajzsalakok lépnek előtérbe. A heraldikai pajzsban alkalmaztatnak: 1. az ú. n. *mesteralakok* (heroldalakok), vagyis az egyszínű, tarpajzsok, a pajzsmezőnek részekre való osztása egy vagy több egyenes vagy görbe vonal által, a geometriai határolások által keletkező lapos, testetlen képek, melyek mindannyijának kelléke, hogy a pajzs szélét érintsék³; továbbá: 2. a *czímerképek*, melyek vagy a természetből, vagy a képzelet világából vannak véve, vagy mesterségesek. Általános szabály, hogy a címerképek nem naturalisztikusan, hanem stilizáltan ábrázolandók, hogy modern felfogásnak, modern alaknak a címerekben helye nem lehet, s hogy mentől túlterheltebb a címér, annál távolabb áll a heraldika fénykorának elveitől; így pld. a Tisza-család grófi címere, a Habsburg-ház uralkodása alatt mánási méltóságra emelt családok legtöbbjének címere⁴, avagy némely német címér túltömöttségüknél fogva heraldikai kuriozumot képez; az ily módon összetett címér csak akkor menthető, ha genealogiai vagy birtokjogi alapja, oka van, ha t. i. házasságok, adoptá-

¹ Csoma József cikke a »Turul« 1890. évf. 1. füzetében.

² Varjú Elemér cikke a »Turul« 1898. évf. 3. füzetében.

³ Bárczay »Heraldika« 72. l.; Varjú E. »Turul« 1898. évf. 1. f.

⁴ A ma élő mánás-családok közül az Erdődy-család az egyetlen, melyet nem Habsburg-házbeli király, hanem II. Ulászló emelt ily méltóságra, — 1511-ben —; a többi e dinasztiának köszöni mánási rangját.

lások, családok egyesülése vagy külön címerekkel járó feudumok szerzése tette szükségessé a címerbővítést. A legszokottabb címerképek hazai — s közelebről, sárosvármegyei — heraldikánkban: az oroslán: a Fejérváry-, Ghillányi-, Sztankay-, Bánó-, Fekete-; a sas: a Tahy-, Dessewffy-, Piller-, Berthóty-, Hedry-, Keczer-; a szarvas: a Bornemissza-, Semsey-; a kecske: a Berzevich-, Kubinyi-; mellkép: a Dobay-, Roskoványi-, Soós-; lovasvitéz: a Bujanovics-, Balpatak-; darú: a Kapy-; pánczélos-alak: a Both-, a Mariássy-, a Melczér-; előfa: a Sárossy-; farkas: az Úsz-; holló: a Péchy-; pelikán: a Körtvélyessy-; angyal: a Szinyei Merse-czímerben, de mindenekfelett a kardot, buzogányt avagy más alakot tartó *félkar*, a mint erre példa — hogy a sok közül csak néhányat említsek: — a Szemcsányi-, Baán-, Szent-Iványi-, Joób-, Hódossy-czímer.

A címeres pajzson ül a sisak; az élő heraldika korában elengedhetlen kellék; tornajátékok alkalmával erre illesztették az ú. n. oromdísz — sisakdísz —, plasztikusan, mely a címerképből, illetve ennek egy részéből állott. A tornaintézmény folytán csakhamar a pajzsbeli címernél nagyobb jelentőséget nyert a sisakdísz, minthogy amazt nem-nemesek is viselhették, ez utóbbit csak a tornaképes szabadok. Természetes, hogy a sisakdísznek olyannak kell lennie, hogy a valóságban a sisakdíszre helyezhető lett legyen; tehát az ú. u. «lebegő» sisakdíszek meg nem felelnek a heraldika szabályainak. A sisakon eleinte csak göngyöleget alkalmaztak az oromdísz odaerősítésének eltakarásaül, a sisak-korona adományozása még Zsigmond királyunk idejében is különös kegyzámba ment; a Habsburg-királyok kora óta adományozott címereken azonban az oromdísz rendesen, kevés kivétellel koronából nő ki.

Az olasz reneszánsz hatása alatt festett, II. Ulászló korabeli címereslevelek néha a sisakdísz is mellőzik és azt ornamentikus díszítményekkel helyettesítik. A sisakon látható korona nem rangkorona és ettől határozottan megkülönböztetendő: utóbbi csak a XVII-dik század óta ismeretes; szülőhazája Franciaország.

A címernek már nem lényeges része, csak mellék-dísz a sisakról lefutó, hajdan kendőszerű sisaktakaró,

mely mindinkább szakadozottabbnak, foszlányszerűnek lőn festve, míg nem a heraldika hanyatlásával ez is ornamentális díszítményekbe ment át; eredete valószínűleg a tornákon keresendő. A megtépett sisaktakaró adta a mintát a foszlányszerű ábrázoláshoz.

A heraldika *kútforrásairól*¹ óhajtanék még röviden megemlékezni; csak futólag említem meg ezek sorában a pecséteket, címéres könyveket, tornakönyveket s mindama tárgyakat, melyeken címer van díszítésül, hogy a *címéres-levelekről* emlékezhessen meg valamivel bővebben. Címerekkel a XII-ik század óta találkozunk, címerlevelekkel azonban² Franciaországban csak szép Fülöp, Németországban IV. Lajos és hazánkban Róbert Károly óta.

A címéres-levelek vagy olyanok, melyek nemesség adományozását is foglalják magukban, vagy a melyek csak címert adományoznak; akár mert az illető kitüntetett egyén már előbb is nemes volt, akár mert nem volt ugyan nemes, de nem is tétetik azzá; továbbá vagy olyanok, melyekben a címer lefestve nincs, csak a szövegben van leírva, vagy a melyekben festmény van, de címerleírás nincs, vagy a melyekben meg van mindkettő.

Előbbi csoportba tartozik hazai emlékeink közül: erenyei Herczegh Imre fia: Miklós 1326-iki, a Kolos-család 1332-iki, Kassa város 1369-iki, a Csentevölgyiek 1398-iki, a Semsey Demeter fia János 1401-iki címerlevele, míg a festett hazai címéres-levelek közül legrégibb a kapivári Kapy-család őseinek, Tétényi Imre fia Péter budai alvárnagy és Miklós fia Andrásnak s a Haraszthy-családnak 1405-ben adományozott.

Tehát a legrégebbi armálisok közül kettő sáros-megyei családok őseit tüntette ki királyi kegygyel!

Rohamosan megszorodott a magyar címéres-levelek száma Zsigmond uralkodásával; nemcsak azért, mert ez volt a legolcsóbb jutalmazási mód az örökösen pénzszerűben lévő király részéről, nemcsak azért, mert Zsigmondnak nagyon is érdekében állott a magánépszerűtlenségét kitüntetésekkel csökkenteni, de leg-

¹ Bárczay: «Heraldika» 440. l.

² Bárczay 39. l.

főkép, mert a vele, kíséretében külföldön, pl. a híres konstanzi zsinaton járt s ott daliás voltukkal, fényükkel közbámulatot keltett magyar urak látva, mily súlyt helyez a külföldi nemesség a maga címerére, látva, hogy címeres fegyverzet nélkül a tornákon se vehet részt, címeradományozásért fordult királyához; ez a magyarázata annak is, hogy e korbeli armalisaink legtöbbje a külföldi tartózkodás ideje alatt kelt; megtörtént azonban az is, hogy magyar nemes kapott külföldi fejedelemtől ily kitüntetést, pl. a Hettesy- és Bátéi-családok ősei,¹ tehát Hettesy Sámuel pécsi püspök elődei 1415-ben I. Ferdinánd aragoniai királytól, Garai Miklós magyar nádor pedig VI. Károly francia királytól 1416-ban nyernek címeres-levelet.

Bárczay Oszkár a maga szerfelett érdekes heraldikai kézikönyvében 151 címerlevél keltét, adományosainak nevét sorolja fel az 1526. előtt időkből, ezzel is igazolva, hogy nálunk a külföldi nemesség címerszenvedélye ösmeretlen volt, hisz rengeteg ama családok száma, kik nemes voltuk daczára csak jóval későbbben kérnek és kapnak címert.

A mohácsi vész előtti korból hét sárosvármegyei családnak és két sz. kir. városnak armalisa ösmeretes: a Semsey,² a Tétényi (Kapy),³ Soós,⁴ Harsághy Farkas,⁵ Both, Dessewffy, Fűzy⁶ nemzetségeknek s illetve Eperjes, Bártfa városoknak címere. A Bárczaytól közlött név-

¹ Fejérfpataky László cikke a «Turul» 1897. évf. 4-ik füzetében.

² A Semsey-család 1401-iki armalisának eredeti példánya elveszett, de 1669. évi átirata meg van a jászói levéltárban.

³ Kelt 1405-ben Budán; meg van a Kapy-családnak a Nemzeti Múzeumban letéteményezett levéltárában.

⁴ Kelt 1418-ban Constanzbán; meg van a Soós-levéltárban ugyanott.

⁵ harsági - és nem hassági — Farkas Márton s adományos társainak címeres-levele 1418-ban Regensburgban állíttatott ki; a jászói levéltárban őriztetik.

⁶ Fűzy Imre címeres-levele 1515-ben Budán kelt; a családnál van. Bárha nem sárosvármegyei eredetű, de később ide költözött következő családok nyertek 1526 előtt címert Bárczay könyve szerint: Palugyay Bálint 1476-ban Budán, Kubinyi László 1497-ben Budán (?), Maltói — Makay — Balázs 1498-ban Budán, Nariássy László 1505-ben Budán(?); talán a Buzlay armalis is 1415-ből ide tartozik.

sor különben egygyel megtoldhatom;⁷ a Both-család eleinek, bodfalvi Bod Jakab fiainak: Sylvester, János, Gallus ungmegyei nemeseknek Mátyás királytól Budán 1460-ban Péter apostol ünnepe előtti ötödnapon adományozott armalissal.

Fentebbiekben igyekeztem rövid képét adni a heraldika ösmeretének; ha talán hosszúra nyúlt felolvasásom, kegyes bocsánatukat kérem!

⁷ Gosztonyi János püspök 1467-iki armalisa és a Desssewffy-féle 1525-iki se foglaltatik bent; lásd «Turul» 1898. évf. 3-ik füzet. Ép úgy meg nem említi Zsigmond király 1431-iki címeradományát (koronából kinövő pánczélos, kardot tartó kar kék mezőben) Johannes filius Marci de Gyiorugh részére, melyet a «Magyar Történelmi Társulat» 1881-iki sárosvármegyei kirándulása alkalmával felezték fel az Úsz-család levéltárában. («Századok» 1881. évf. VIII. füzet.)

FÜGGELÉK.

**A Sárosvármegyéből eredett, vagy itt megtelepedett
nemes családok czímerének rövid ösmertetése.**

Alábbi dolgozatomban megyénk családainak czímerét óhajtom röviden ösmertetni, érezve e feladat számos nehézségét! Jól tudom, hogy e kis összeállítás hézagos, hisz csak azokról a családokról emlékezem meg, kiknek czímerét a rendelkezésemre álló igen rövid idő alatt megszerezni sikerült, sejtem, hogy nem ment a tévedésektől; — ép azért tisztelettel kérem vármegyénknek családait, kegyeskedjenek adataikat, helyreigazításait velem közölni, hogy majd alkalomadtán azokat feldolgozhassam —; sejtem, hogy ismétlen tévedésekbe sodort annak a kérdésnek nehézsége, hogy voltaképen mely család sorozható a sáros-megyeiek közé, sejtem azt is, hogy sokaknak fel fog tűnni, hogy némely, országos jelentőségre emelkedett nemzetségről rövidebben írok, mint más oly családokról, melyeknek múltja sokkal szerényebb; oka ennek az, hogy előbbieknél czímere közismeretes, míg utóbbiak tárgyalásánál több oly, bár igénytelen, adatot sorolhatok fel, melyek — tudtommal — eddig közölve nem lettek.

Még egy megjegyzésem van: predikátumot csak oly családnál használtam, a hol ez a hasonló nevű idegen családoktól való megkülönböztetés szempontjából szükségesnek látszott.

A kik felvilágosításaikkal engem megtisztelni szívesek voltak, fogadják ez úton is hálás köszönetemet!

^{1.} *Aiszdorffer.* A. Sámuel 1765-iki pecsétje szerint e család címere és sisakdísz: darú.

^{2.} *Asbóth.* Zöld alapon, kék mezőben vörös öltözetű magyar férfi áll, balját csípőjén nyugtatva, jobbjaival kardot emelve, melynek hegyén sasfők látható; lába mellett baloldalt búzakéve látható; a férfit fönt hold és csillag, lent pedig — jobbról — csillag kíséri. Sisakdísz: pajzsbeli vitéz. Ez angol eredetű családból A. Gergely nyert 1715-ben magyar nemességet és címet. (Nagy Iván: «Magyarorsz. családai» I.: 69. I. és XIII.: 36. I.)

^{3.} *Baán.* A Baán, Szent-Iványi, Potturnyay (Tornalljai), Pongrácz-, Szmracsányi-családok közös címerképe: kék mezőben arany-koronán jobbról arany-kürt, balról felnyúló, pánczéloskar, ezek felett arany-csillag. A B. és a Szent-Iványi-családok némely tagjai pajzs-tartók gyanánt bányászokat viselnek.

^{4.} *Balpataky.* Kékben, zöld gyepen, fehér lovon vágató, ezüst sújtásos, piros mezű, jobbjaival görbe kardot tartó magyar vitéz, kinek csizmája sárga, nyeregtakarója piros. Sisakdísz: koronából nővő pajzsbeli vitéz. Takarók: veres-arany, kék-ezüst.

^{5.} *Bánó-család* a szövegben említett címéren kívül bir még egy másikkal is, melyet Báthory István lengyel király és erdélyi fejedelem adományozott. B. György és általa Simon, András, Menyhért, Farkas és ezek nagybátyja Ferencz részére Varsóban 1576. aug. 18-ikán, ama szolgálatok jutalmául, melyeket György a fejedelem erdélyi udvarában és lengyelországi útjában teljesített volt. Az armalis szövege a régi címer megújításáról beszél — minthogy régi címéres levelők elveszett — holott az a címer, melyet a család ma is használ s melyet ősi címérének tart, merőben más; Báthorynak ezen armalisa nem ad lengyel nemességet avagy címet, hiszen ezt mondja: «more aliorum nobilium Regni Hungariae armis utentium». Eredetije meg van az osztropataki levéltárban; címer: veres mezőben zöld alapon természetes színű medve ül, szájában kard pengéjét tartva. Sisakdísz: ugyanaz. Takarók: kék-arany. («Turul» 1886.: 1. füz.)

^{6.} *Belsy* (eperjesi). B. János 1555. decz. 1-én (Bécs), címéres nemes-levelet nyert; címere: kék mezőben fehér haránt gerenda, melyen középen arany liliom,

felette és alatta egy-egy piros rózsa látható. A gerenda fölötti mezőben jobbra haladó tigris van, a gerenda alatti, ugyancsak kék mező üres. Sisakdísz: arany-kék és ezüst-vörös elefánt-agyar között arany lilium. Takaró: arany-kék, ezüst-vörös. Kihirdettetett Lőcsén, 1569. nov. 2. (Sváby: Közlemények Szepesvármegye levéltárából. «Turul» 1889.: 3. füz.)

7. *Bényey*. Bényey Kapossy János és általa B. K. Pál, továbbá Geszti Kapossi Pál testvérek címeres nemes levelet kapnak 1651. aug. 4-ikén Bécsben, mely 1652. jan. 24-ikén Eperjesen a megyegyűlésen kihirdettetett; az oklevél szövegéből az tűnik ki, hogy már előbb is nemesi jogokkal éltek volt. Címerük: veres mezőben zöld alapon, fiait vérével tápláló pelikán ül. Sisakdísz: jobbra fordult arany-griff, növekvőn, előlábaival pallost tartva. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. A Bényey, Bethlehemfalvy, Nittray, Kövesdy, Ochotniczky armálisok eredetije és a Lodomérszky-család armálisának hiteles másolata Sárosvármegye levéltárában őriztetik; Fekete Sándor levéltáros úr volt szíves kivonatolásukat megengedni.

8. *Beőr*. Veresben jobbjával kardot emelő orszlán; pajzstalapban három csillag. Sisakdísz: kardot emelő oroszlán növekvőn. (Pecsétről.)

9. *Bethlehemfalvy*. I. Leopold B. Jánost 1679. junius 26-ikán (Bécs) megnevesíti és neki a következő címert adományozza: kék mezőben zöld alapon könyöklő pánczélos kar három természetes rózsát tart. Sisakdísz: pánczélos kar, markában buzogánynyal. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. Kihirdettetett 1680. febr. 23-ikán Lőcsén. (Sárosvármegye levéltára.)

10. *Bethlenfalvy*. Kék mezőben habokból kinövő két syrén koronát tart, egymással szembefordultan. Sisakdísz: koronából kinövő fán egy madár ül. (Pecsétről.)

11. *Berthóty*-, 12. *Keczer*-, 13. *Hedry*-családok az Abagenusból erednek, melynek ősi címerét Csoma József a «Turul» 1893.: 2. füzetében következőkép rekonstruálja: veres pajzsban fekete-sas, mely csőrében zöld koszorút tart; sisakdísz: a pajzsalak növekvőn; takarók: fekete-veres. A Berthóty-család jelenleg a következő címerrel él: Kékben arany-koronán természetes sas áll. Sisakdísz ugyanaz növekvőn. Takarók: kék-arany,

vörös-arany. Az Aba-nemzetségről lásd: Csoma József: «Abaúj-Tornavármegye nemes családjai.» (Abaúj-Tornavármegye monografiájának első kötete.)

14. *Berzeviczy*-család czímerét 1559. május 30-ikán kapta I. Ferdinándtól; kék mezőben jobboldalon lévő szürkés sziklacsúcs felé koronán ágaskodó vadkecskét. A czímer körül sárkányt visel a család, a Zsigmond-korabeli Sárkány-rend emlékéül. B. Márton Báthory Istvántól lengyel indigenatust és czímerbővítést nyert 1579-ben, 1583-ban pedig dondógheni várnagyságot, bárói méltóságot és czímet. Ága 1646-ban B. Mariannában kihalt. A sárosmegyei Berzeviczyek közül B. Ferencz és nejétől, br. Vécsey Teréziától született gyermekei: József, Ferencz és Mária 1775. jan. 20-án bárói rangot és czímerbővítést szereztek; ez a bárói ág is kihalt. (Lásd: «Magyar nemzetségi zsebkönyv». Budapest. 1888. és B. Edmund cikke a «Századok» 1898.: 9. füzetében. B. Márton erdélyi kancellárrol.)

15. *Bielek*. B. János nemességet és a köv. czímet kapja 1663. febr. 10-ikén Bécsben kelt oklevéllel, — mely két év múlva hirdettetett ki Nyitra megyének a török miatt a trencsénmegyei Baán községben tartott gyűlésén —: kék mezőben, zöld téren term. színű gólya áll bal lábán, jobbjával jobbra hajló pálmaágot tartva; sisakdísz: gólya jobb lábával két búzakalász között egy szőlőgerezdet tart; takaró: kék-arany, veres-fehér.

16. *Biszaha*. «Egy dalia karddal kezében, alatta mező (domb?) négy ágú (leveles?) koronával, oldalt két kereszt (csillag). Czímeres nemes levelet I. Leopold adományozott 1669-ben Komarnyik birtokkal együtt B. Péternek. Az armalis A.-Komarnyikon őriztetik Humenyánszky községi bírónál». (B. Mihály scsavnyiki gör. kath. lelkész szives közlése.)

17. *Bitta*. Jobbra vágató lovas-vitéz; sisakdísz: császári korona. (1694-ik pecsétről.)

18. *Bocatius*. A Luzáciából származó Bocatius (Boch) János, ki 1594-ben az eperjesi ág. hitv. ev. iskola rektora, később kassai rektor és főbíró, végre Bethlen Gábor idejében a gyulafejevári könyvtár őre volt. Rudolftól császári költő czímet, magyar nemességet és a következő czímet nyerte: kék mezejű álló pajzs,

melynek baloldalán látható zöld hármashalmon szárnyait kiterjesztő fehér hattyú áll, mely csőrével egy a pajzs jobboldalán álló, vörös magyar ruhába öltözött férfiú kalapjáról egy zöld ágat ragad meg. Sisakdísz: két zászlós dárda között aranyliliom; e dárdák zászlóinak színe: a balon kék, a jobbikon fekete. Takaró: arany-fekete, ezüst-kék. Az armális kelt Prágában 1598. augusztus 9-ikén, kihirdetett Abaújszabolcs közgyűlésén 1603. október 12-ikén. (Sváby: Közlemények Szepesvármegye levéltárából. «Turul» 1889.: 3. füz.)

19. *Bosits*. Hasított pajzs; jobboldali ezüst mezőben hármashalmon jobbra fordult fekete ló ágaskodik, baloldali veres mezőben pánczélos kar nő ki a pajzs baloldali határvonalából, kardot tartva. (B. János ezredes szíves közlése.)

20. *Both*. Balra dűlt dobor-pajzs veres mezejében pánczélos, sisakos, pajzsos vitéz kifeszített íjjal tart. Pajzsának alakja olyasforma, mint a budapesti millenáris kiállításon bemutatott és Szendrei János: «Magyar hadtörténelmi emlékek az ezredéves országos kiállításon» című műve 176. s. köv. lapjain közölt és melyet Szendrei a fekete sereg pajzsának tart. A címert-pajzsban kék balharánt pólya fut keresztül. A koronátlan sisak díszét két csukott piros sas-szárny képezi, két kék haránt pólyával. Foszlányok: piros, kék. Adományozási éve 1460. (Lásd a szövegben!)

21. *Bornemissza* (kálnói és ádámföldi). Veres mezőben koronából nőző arany szarvas lábai közt ezüst nyilat tart. Sisakdísz: ugyanaz. Takarók: kék-arany, veres-ezüst. Pajzstartók: két szíren szétbontott aranyhajjal. A Bornemissza, Péchy, palocsai br. Horváth, Semsey, Dubovay- és Keczer-czímert kálnói és ádámföldi Bornemissza Seraphine alapítványi hölgy szíves engedélyével «próbatáblázatáról» vettem.

22. *Bornemissza* (ilosvai). Kék mezőben hármashalmon kardot tartó oroszlan; sisakdísz: felfelé emelkedő pánczélos kar kardot tartva. (Pecsétről.)

23. *Bujanovics*. Kék mezőben, jobbra fordult fehér lovon fekete csizmás és kalpagos, veres ruhás vitéz vágat, jobbajával feje fölött kardot emelve, melyre törökfő van szúrva, jobbról naptól, balról félholdtól

kisérve. Pajzstalap zöld. Sisakdísz: pajzsbeli férfi növekvőn, jobbával törökfőbe szúrt kardot tartva, balját csipőjén nyugtatva. (Bujanovics Gyuláné sz. Semsey Illa úrnő szíves közlése.)

24. *Buzlay* (buzlai). E kihalt család címere kék mezőben koronából kiemelkedő, balra fordult, arannyal fegyverzett vörös-fehér koczkás griff. Sisakdísz: ugyanaz. Takaró: kék-fehér. (Magyarország vármegyéi és városai I. kötet 537. lap, «Turul» 1888.: 1. füzet és 1888.: 2. füz.)

25. *Buzlay* (gergelylaki). Ugyancsak kihalt; B. Mózes kir. főudvarmester 1511-iki pecsétén sárkánytól körített pajzsban stilizált szárnyú és farkú egyfejű sas látható. («Turul» 1887.: 2. füz. és 1888.: 2. füz.)

26. *Bydeskúthy*. Ezüst mezőben jobbra fordult, veressel fegyverzett fekete griff arany buzogányt tart. Sisakdísz: ugyanaz növekvőn. (B. Sándor ny. ezredes szíves közlése.)

27. *Csatáry*. Krieger Ágoston és fiai 1868. szept. 17-ikén legf. engedélyvel vették fel a Cs. nevet, régi nemességük és címerük megtartása mellett. A két család azonos címere: zöld alapon, kék mezőben kettős farkú arany oroszlán áll, előlábaival arany csillagot tartva. Sisakdísz: pajzsbeli oroszlán; takaró: kék-arany, veres-ezüst.

28. *Czabalay*. Jobbra fordult oroszlán, jobbával kardot, baljával buzogányt emelve. Sisakdísz: holló. (Pecsétről.)

29. *Czimmermann*. A pajzst jobb haránt pólya szeli ketté, melyben három bárd látható; a pólya feletti és alatti mezőben pedig egy-egy jobbra lépő oroszlán. Sisakdísz: két szárny között jobbra fordult növekvő oroszlán. (Zimmermann István 1773-iki pecsétjéről.)

30. *Czirbusz*. Balharánt arany pólyával — melyben botra csavarodott kígyó, az orvosi tudomány szimbóluma, látható — két egyenlő nagyságú mezőre osztott pajzs; a felső veres mezőben három (11) ezüst, az alsó kék mezőben pedig hármaz zöld halom középsője fölött egy arany csillag ragyog. Sisakdísz: jobbra fordult növekvő arany sárkány, előlábaival a pajzsbeli botot tartva. Takaró: veres-arany, kék-ezüst. (Özv. Czirbusz, Semsey Amália úrnő szíves közlése.) Czi-

meres nemes levelet Cz. István eperjesi főorvos s fia István nyertek 1865. szept. 11-én (Bécs). (Királyi könyvek: Illéssy és Pettkó.)

^{31.} *Christophori*. Ch. Pál 1795-iki pecsétjén egy férfi földgömböt tart a vállain, míg sisakdíszül egy szárny és egy bőségszarú között három strucztoill szolgál.

^{32.} *Csuka* Cs. Istvánt és általa Ferenczet és Mihályt 1686. aug. 15-ikén Bécsben kelt armalissal emeli nemesi rangra Leopold és ajándékozta meg a következő címerrel: kék mezőben zöld dombon veres öltözetű magyar férfi áll, balkezét csipőjére támasztva, jobb-jában szőlőfürtöt tartva. Sisakdísz: koronából nővé-veres öltözetű férfi, balját csipőjére tartva, jobb-jában kardot emelve. A Daxner, Kovachovich és Csuka-család armalisait a hajdani tiszáninneri ker. táblának levéltárában, az eperjesi kir. törvényszék egyik helyiségében találtam meg.

^{33.} *Daxner*. Beszélő címere: kék mezőben zöld alapon, felül keresztalakot képező vas bányászcsákányok (a bányásművelés jelképe) vannak hármásával besúrva; a zöld alap közepén jobbra szaladó borz (dax) látható. Sisakdísz: két bivalyszarv között álló fenyőfa, két oldalán két vascsákánytól kísérve. Takaró: veres-fekete, kék-veres. Címeres nemeslevelet D. Dániel s általa testvérének fia Jeremiás s Mihály, Dániel, Mátyás, György, János s Jeremiás nyernek 1665. június 17-ikén Bécsben, mely szept. 3-ikán hirdettetett ki Ó-Zólyomban tartott közgyűlésen. (Lásd dr. Meliőrish Béla: «Néhány adat a Daxner-család történetéhez», «Turul»: 1898.: 4. füzet.

^{34.} *Desszeffy*. D. János főajtónállómester és pozsegai főispán és testvérei: István, György, Ferencz, Miklós, László 1525. virágvasárnapján nyernek címerujítást és nemesség-megerősítést János és apja, néhai Ferencz pozsegai főispán érdemeiért; ősi címer: kék mezőben ezüst buzogányt tartó, jobbra fordult pánczélos kar könyököl, melyhez járul a bővítés a fekete lebegő vörössel fegyverzett kiterjesztett szárnyú aranykoronás egyfejű sas, mely II. Lajos király címeréből van véve s melyet fönt jobbról nőv ezüst hold, balról hatágú arany-csillag kísér; sisakdísz: fehér tollbokréta. A takarók virág-ornamentikát képeznek. E leirástól, melyet az 1525-iki

nemesség és címerujtós jus gladii adományozó oklevélnek gróf D. Sámuel kérésére és Ürményi József országbíró rendeletére Tahy Antal kir. tan., országbírói ítélőmester által 1825. november 26-ikán Pesten kiadott hiteles másolatából vettem, némileg eltér a család ma használt nemesi címere, melyben a sas fején nincs korona, hanem fölötte koszorú látható, melyet a pajzs-tartó két syrénnek a pajzsba benyúló jobb-, illetve bal-karja tart s melynek sisakdíszé hét strucztoll. Dessewffy József altábornagy 1754-ben nyert grófságot; ága kihalt. D. Henrik alezredes és gyermekei 1763-ban kapnak bárói méltóságot és címerbővítést; ez ág is kihalt. D. Sámuel és fia 1756-ban báróságra és 1775-ben grófságra emeltetnek címerbővítéssel. («Magy. Nemzet-ségi Zsebkönyv.»)

35. *Dienes* (zebegnyői). Kék mezőben, zöld alapon sárga övvel átfogott, hosszú vörös dolmányos, fekete fővegű és sárga csizmájú férfi áll, balját csipőjén nyugtatva, jobbával pedig egy sárga-veres zászlót tartva, melynek arany rúdja a zöld alaptól a pajzs felső végéig ér. Sisakdísz: két fekete sasszárny között pajzs-beli férfi, növekvőn. Takaró: veres-arany, kék-ezüst. (D. István tiszáninneni ker. ítélőtáblai elnök szül. 1799. szeptember 7-én, megh. 1866. decz. 8-ikán, halotti címere.)

36. *Dierner* (Thuerner). Hans, Thomas és Andreas testvére Rudolftól, mint császártól, 1591. ápr. 10-ikén Prágában kelt oklevéllel, jutalmul azon érdeméért, melyeket Th. Hans Fülöp spanyol király tengeri és németalföldi háborúiban, valamint II. Miksának a török ellen magyar földön vívott harcaiban, továbbá Rudolfnak udvari «leibtrabant» csapatában szerzett volt, címert kapnak (nemességről nem tesz az oklevél említést); a császár e címert minden alattvalójának oltalmába ajánlja és esetleges bitorlóját hűtlenséggel és 20 márka arany bírsággal fenyegeti, melynek fele a kincstár, fele a sértettek javára lesz fizetendő. Az oklevél közepére festett címer leírása a következő: Jobb haránt-vonallal vágott pajzs felső kék mezőjében jobbra menő veres nyelvű kettős farkú arany-oroszlán látható, mely előlábaival ágas fatörzset tart («einen Derren Baum»; beszélő címer); alsó fehér damaszkolt mezőn jobb-haránt veres damaszkolt pólya húzódik

végig. Sisakdísz: fehér-veres, kék-sárga göngyölegből pajszbeli oroszlán nő ki. Takaró: veres-fehér, kék-sárga. Ugyancsak a fentebb említett érdekért Dierner János (már «Dierner» és nem «Thuerner») és általa testvérei: Tamás, András; nővérei: Anna, Barbara, Erzsébet, Katharina, továbbá sógora: Kleiner Kristóf Jakab, Rudolftól, mint magyar királytól 1595. évi február 1-én Prágában kelt oklevéllel, magyar nemesiséget és a fentebbivel egyező címert nyernek; jelentéktelen eltérés az, hogy a címér az oklevél jobb felső sarkába van elhelyezve; hogy, míg a német címér — bár egyszerű — keretbe van festve, addig a magyar címér ráma nélküli; utóbbinak sisaktakarói nagyon foszlányosak. A magyar címeres nemeslevél felső széle, valamint a kezdő szavak magyar jellegű díszítményekkel vannak ékesen kifestve. Kihirdettetett 1596. pünkösd utáni másodnapon a lőcsei kongregációban. Pecsétje hiányzik. A szepesi káptalan 1769. január 26-ikán id. Doerner Tóbiás váraljai lakos vallomására bizonyítja, hogy id. Dierner Mihály iglói lakosnak 6 gyermeke volt: János, a ki Rozsnyón telepedett le; Pál, a ki Iglón lakott; Tóbiás, a ki a jezsuitarendben halt el; Mihály, ki magvaszakadt; továbbá Zsuzsánna, Judith és Mária; id. Mihálynak édes testvére volt János, ki Iglón székelt s kitől Pál és Mihály származott. Mindezt Pál fia János iglói polgár kérelmére bizonyítja. A káptalannak jelen okmányát, továbbá az 1591. és 1595-iki címeres-leveleket hiteles másolatban kiadja Szepesvármegye 1769. decz. 1-én ifj. D. János kérésére; e hiteles másolat és 1595-iki okmány eredetije Dierner Jenő birtokában van Eperjesen. D. János nemesége igazoltatott 1785. (Kir. könyvek.)

^{37.} *Dobay* és ^{38.} *Roskoványi*-családok kék mezőben arany-koronából kinövő emberi alakot bírnak címérül, melynek törzséhez — néhol fejéhez — agancs van növe. Nagy Iván híres művének III. kötet 324-ik lapján a Dobay-családnak ettől némileg eltérő címérét láthatjuk; e szerint a pajzs kék mezejében koronából egy vitéz emelkedik ki, jobb-kezában szarvasagancsot (gallyat?), baljában vérző törökfőt tartva. Sisakdísz: ugyanaz. Dobay Zsigmond szives közlése szerint a Dobay-család jelenleg veres pajszban három balharánt

ezüst-pólyát, sisakdíszül pedig női mellképet visel, melynek jobb-karja helyén olajág látható, melynek hajlott végét a fej felett a balkéz tartja.

^{39.} *Dubovay* (kellemesi). Kék mezőben zöld hármashalom felett fehér galamb repül veressel fegyverezve. Sisakdísz: ugyanaz. Takaró: kék-arany, veres-ezüst.

^{40.} *Duka*. (dukafalvi és kucsini). Rudolf 1578. ápr. 12-én Pozsonyban kelt oklevéllel a következő czímert adományozza nemes D. Péternek és általa nővéreinek Helena, Borbála és Zsófiának: a pajzs talpát zöld gyep foglalja el, melyen kivont kard hever, e felett aranymező közepén sisakos emberfő s ettől jobbra nyíl, balra íjj látható; sisakdísz: czölöpösen kiemelkedő vörös mezű kar nyilat tartva; takarók: ezüst-veres és arany-kék. A család elődei 1408-ban nova donatiót nyernek Dukafalvára; a XIV. században élt D. Fülöp, kitől való leszármazását 1822-ben Sárosvármegye előtt igazolta D. Péter. A család nevezetesebb tagjai: György 1490 körül Sárosvármegye alispánja és a sárosi vár kapitánya, ennek fia Ferencz a Zalánczi vár kapitánya 1503 körül, ennek másodfokon unokatestvére: István a XVI-ik században Zemplénavármegye alispánja és követe a királyhoz. Tivadar 1848/49-ben honvédkapitány, a szabadságharcz leverése után orosz hadifogságból kiszabadulván, Drezdába, Párisba majd Londonba menekült; jelenleg is ott lakik, mint az angol kir. bengaliai hadsereg nyug. főorvosa ezredesi rangban. A magyar tud. akadémiának tagja. D. Róbert ny. huszárezredes meghalt Eperjesen 1896. (Nagy Iván: Magyar Csal. pótlék kötet 208. l.; és özv. D. Róbertné úrnő szíves közlése.)

^{41.} *Engel*. Czímeres nemes levél 1792. jul. 26-ikán (Bécs) adományoztatott Engel János Jakab, testvére János Keresztély, és általuk Pál, Imre, Johanna, Susanna és Karolina részére; (utóbbiak Engel, János, Jakab gyermekei voltak Cornides Johanna Zsuzsánnától). Az armalis hosszan sorolja fel E. János Jakab Szepesmegyei és késmárk-városi főorvosnak az akkori Szepesmegyében dühöngött járvány elfojtása körül, és E. János Keresztélynek, az erdélyi kancellária gyakornokának, kiből később oly híres történetíró vált, s kit e munkásságáért az orosz czár is egy értékes gyűrűvel

megajándékozott volt, e minőségében szerzett érdemeit s megemlíti, hogy e megnevezés II. Leopold 1791. okt. 13-iki elhatározásának következtében történik, valószínűleg azért, minthogy korai halála akadályozta Leopoldot elhatározásának végrehajtásában. Czímer: vágott pajzs felső vörös mezejében ezüst angyal, kinyújtott egyik kezében író tollat, másikkban koszorút tart; alsó-mező hasítva; jobb kék-mezőben szőlőtő, bal fekete mezőben arany gabonakéve. Sisakdísz pajzsbeli angyal; takaró: veres-ezüst, kék-arany. Nagy Iván téved, midőn IV. kötet 40-ik lapján e család nevét Engl-nek írja, s midőn Engel Sándor szepesmegyei főjegyzőt, a későbbi helytartósági tanácsost és Engel Józsefet az 1800-ban megnevezett más Engel-család tagjainak mondja.

^{42.} *Egerer*. Czímerleírás: veres mezőben pánczélos félkar kivont kardot tart; sisakdísz ugyanaz. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. A címeres nemes levelet E. Frigyes rozsnói polgár és ennek neje: Farkas Mária, fiai: András és Sámuel nyerik 1722. november 1-én Bécsben; kihirdettetett 1723. ápr. 6-án Gömörmegye közgyűlésén Rozsnyó-bányán. (E. Ferencz főszolgabírónál lévő eredetiről.)

^{43.} *Erdélyi*. Hármashalmon jobbjával kardot tartó griff. Sisakdísz: növénykoronás oroszlán kifeszített íjjal tartva. (Erdélyi György pecsétjéről 1780.)

^{44.} *Erdődy* gróf. Az 1565. grófi címer: Négyelt pajzs, szív-pajzsszal; ebben arany mezőben arany félkerékből kinövő term. szarvas (az 1459 és 1489. adományozott Bakócz címer). A nagy pajzs: 1. vörös mezőben koronás arany sas; 2. és 3. kék mezőben két ezüst hullámos pólya közt két egymás mellett álló hatágú arany csillag, 4. vörös mezőben faragott kövekből rakott fehér várfal, két ormóztott toronynyal. Három sisak; sisakdíszek: 1. (középső) koronás arany sas; takaró: jobbról ezüst-vörös, balról ezüst-kék; 2. balra fordult kinövő pánczélos kar, markában arany védvasas kivont kardot tart; takaró: arany-vörös; 3. a leirt kar jobbra fordulva kézzel és arannyal osztott zászlót tart; takaró: ezüst-kék. (Ettől az 1580. címer kivált a színezésben tér el; szív-pajzs mezeje vörös; 1. mezeje arany, a sas fekete; 4. mezeje arany.

Sisakdíszek: 1. a sas fekete; takaró: arany-fekete, kék-vörös. 2. a kar egy fekete és egy vörös strucz-toll között; takaró: arany-fekete. 3. a kar szintén ily strucz-tollak között; takaró: kék-vörös.) («Magy. nemzetségi zsebkönyv»).

45. *Fácsonyi*. F. Mátyás és Imre 1803. nov. 5-ikén Bécsben nyertek címeres nemes levelet. Czímer?

46. *Farkas* (harsággi) család a delnei Kakas, a Mocsolyai és — talán — a Komlóssy-családokkal együtt, kikkel és az Úsz-családdal együtt azonos címert viselt volt, kihalt. Lásd a szövegben!

47. *Fejérváry*. Nemesi címérének kelte 1558. jun. 4; leírása: barokkrámás pajzs damaszkolt fehér mezében vízszintes veres pólya, melyben kettős farkú arany nyelvű oroszlán lépdél jobb felé, arany csillagtól és hegyeivel balra fordult arany félholdtól kísérve; alsó mezőben zöld hármassal három középsőjéből három fehér lilium nő ki zöld száron. Sisakdísz: jobbra fordult kettős farkú arany nyelvű oroszlán növekvőn zöld szárú és levelű három liliumot tart. Takaró: kék. (F. Sári úrhölgy festményéről.) F. Géza cs. és kir. százados, mint a Mária Terézia-rend vitéze 1862. ápr. 25-én (Bécs) osztrák bárói rangot nyert; 1875. aug. 17-én (Luxenburg) magyar báróságra emeltetett. Bárói címere az 1875. okl. magyar szövege szerint: «Egy álló vitézvért széles vörös vonal (pólya) által felső és alsó mezőre keresztben osztva; a veres vonalon kettős farkú arany oroszlán jobbra lépdél, jobbfelől arany csillag, balfelől hegyeivel balra fordult arany félhold által környezve; a felső mezőben a középvonalból kétfejű veres nyelvű arany sas szárnyal ki; az alsó mező talapzatából emelkedő zöld hármassal hegyből három fehér lilium zöldlevelű száron nő ki. A vért felső szélén bárói korona, s ezen három, koronázott nyílt lovag-sisak nyugszik, a középső arany-veres, a más kettő kék-arany sisaktakarókkal; a középső sisak koronájából veres nyelvű arany oroszlán emelkedik (egészen szemközt fordúlva), jobb előmarkában szárain levő három fehér liliumot tartván; a más két sisak koronáin zárt sasszárny, kék-arany szárnyakkal, s a jobb szárnyon arany csillag, a balon előre fordult arany félhold látható. A vért mindkét oldalán

tartókul egy-egy veres nyelvű kettős farkú arany oroszlán arabék lépcsőkön áll, mely alatt arany szallag vonul, s ezen fekete nagy betűkkel e jelmondat van írva: «Fortitudine». («Magyar nemzetségi zsebkönyv.»)

48. *Fekete* (nagyiváni) cs. egyesített kettős címert használ; a jobboldali címerben kékben, zöld téren arany oroszlán áll, karmai között vérző törökfőt tartva. Sisakdísz: ugyanaz. Baloldali címerben: ezüst bástya fekete nyitott várkapuval; veres órmózatán két szarka egymással szemben arany gyűrűt tart. Sisakdísz: két szarka az arany gyűrűvel. (Fekete Sándor vmegyei levéltáros úrnál lévő régi festményről.) Utóbbi címer feltűnően hasonlít a Nagymihályi-Sztáray címerhez. «Magyarország vármegyei és városai» című monografia I. kötete 539. lapján e család címeréül koronából nővő kétfarkú oroszlán szerepel, mely jobbájában hatágú csillagot tart. Sisakdísz: oroszlán. Takaró: kék-arany, vörös-ezüst.

49. *Ferich*. Fekete mezőben arany széttólt harántpólya. Sisakdísz: fekete szárnyon a pajzsbeli mesteralak. (Pecsétről.)

50. *Fest*. Kék mezőben, zöld alapon jobbra fordult arany oroszlán bal előlábával egy arany-, jobbal pedig egy ezüst golyót tartva. Sisakdísz: veres dolmányos férfialak növekvőn, jobbájával kardot tartva — mely felett arany csillag ragyog, — balját csípőjén nyugtatva. Címeres nemes levelet F. János nyert 1667. oktb. 25-én (Bécs), mely 1668. febr. 25-én Sopron-megye Nemes-Kérben tartott gyűlésén hirdettetett ki. (ifj. Fest Lajos szíves közlése.)

51. *Frenyo*. Kék mezőben három fehér halmon jobbra fordult, ágaskodó fehér egyszarvú látható. Sisakdísz: veres mezű félkar kardot emelve. Takarók: kék-arany, veres-ezüst. (A folyamodvány eredetije, melyben F. András a maga, valamint felesége Mártha, fiai Jakab és István, leánya Erzsébet, testvérei Tamás, György, Lőrincz, Márton, Lukács, továbbá Tamás neje Zsófia, ezeknek gyermekei János és Mátyás, nemkülönben Erzsébet — György felesége, — András, Mihály és Erzsébet, ezeknek gyermekei, valamint Anna — Márton hitvese, — és István, ezeknek fiai Lőrincz részére címeres nemes-levelet kér, s melyre 1666.

decz. 10-iki kelettel az engedély reá van vezetve, F. Lajos eperjesi koll. tanár birtokában van.)

^{52.} *Fuhrmann.* F. Andor eperjesi polgármester és általa első nejétől, született Krutsay Camillától származott Ferencz András Béla nevű fia, továbbá második feleségétől sz. Krutsay Iréntől származott Imre és Andor Alajos nevű fiai, valamint Irén Anna nevű leánya 1894. április 9-ikén Bécsben kelt oklevéllel nemességet, «váraljai» előnevet és a köv. czímert nyerték: veres mezőben hármaz zöld halmon jobbra fordult, vörös nyelvű arany oroszlán, koronázott ezüst oszlopot tart. Sisakdísz: ugyanaz növekvőn; takaró: veres-arany. (Eperjes czímerének egyik részlete.) F. Andor birtokában lévő eredetiről.

^{53.} *Fűzy.* Kék felhőből kinyúló kar, markában görbe karddal, melylyel egy lebegő emberi törzs koponyájába vág; lebegő szőlőtőke, mely két ágba oszolva, fűrtelvel és leveleivel a pajzs alsó részét foglalja el félhold és csillag. («Turul» 1892: 4. füz.)

^{54.} *Ganzaugh.* Czímer adományoztatott 1760. évi június 17-ikén G. János és gyermekei: János György, János Sámuel, János Pál, Anna Mária és Mária Erzsébet részére. Leírása: felül pajzsfejben term. színű szem; pajzsfej alatt hasított pajzs; jobb veres mezőben zöld hármaz halmon term. színű kakas, bal kék mezőben zöld térből term. színű napraforgó, a jobb sarokban nyugovó nap. Sisakdísz: két ezüst bivalyszarv között pajzsbeli kakas. Takaró: kék-ezüst, veres-arany. (G. József — 1770. április 20-ikán szül., elhalt 1844. június 20-án — halotti czímere.) Németországban a G.-család már a XIV. században várral birt.

^{55.} *Garnika.* G. Ignác ezredes, kinek neje Szinyei Merse Marianna volt, 1810. október 13-ikán emeltetett nemességre. Czímere: vágott pajzs; felső mezőben két, egymással szembe fordult oroszlán koszorút tart előlábaival; alsó mezőben háromtornyú vár. Sisakdísz: három strucz toll. (1815-iki pecsétről.)

^{56.} *Ghillányi.* Nemesi czímer: kék mezőben zöld alapon ágaskodó kettősfarkú arany oroszlán, jobb lábával kardot tartva. Sisakdísz: pajzsbeli oroszlán. Bárói czímer — melyet G. György, a magyar udvari kamara tanácsosa, valamint nejétől: br. Nadányi

Zsófiától született fiai: György Antal és János György 1688. márczius 4-ikén kaptak — csak abban tér el a nemesítől, hogy az oroszlán nem kardot, hanem a magyar szent koronát tartja felemelt lábával. (Nemzet-ségi zsebkönyv.)

57. *Glós.* Czímeres nemeslevelet a család 1563-ban nyert, mely elveszvéen, 1649-ben új okmányt és cízmert kapott. 1563-iki címer: kékben hármashalmon arany koronán jobbra fordult kettősfarkú arany oroszlán, jobb lábával három arany búzakalászt, baljával két veres strucz tollat emelve. Sisakdísz: nővér arany griff strucz tollal és búzakalászszal. Takaró: veres-ezüst, kék-arany. Az 1649-iki címer: kékben zöld hármashalmon term. színű darú áll, jobb lábával három fehér tollat tartva. Sisakdísz: darú három gémtollat tartva. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. Náadori adományuk volt Királyfalvára. (G. Károly szives közlése és Nagy Iván: M. Cs. IV: 411. l.)

58. *Gombos.* Kék mezőben zöld hármashalmon arany koronán term. színű, vörössel fegyverzett pelikán kiterjesztett szárnyakkal, nyaka arany nyíllal átlóve. Sisakdísz: ugyanaz. Takaró: kék-veres. E címerleirástól, melyet a családtól nyertem, merőben eltér az, mely Nagy Iván többször idézett művének IV-ik kötetében olvasható. Nagy Iván szerint a család címere: kék mezőben zöld téren fekvő sárga bugyogós, vörös zekés, fej nélküli török, vérző nyakkal; fölötté fehér lovon zöld nyeregtakarón vörös öltözetű, sárga csizmás, kalpagos magyar huszár vágat, jobb jában kivont kardot tartva. A vért fölötti sisak koronáján egyfejű fekete sas áll kiterjesztett szárnyakkal, nyakán nyíllal átlóve. Takarók: arany-kék és ezüst-vörös. Potemkin «Sárosvármegye leirása» című művében, valamint Nagy Iván a Buzinkay-, Tamásfalvay-, Fekete-, Pankotay-, Roskoványi-, Olsaviczai-, Salgói-, Mocso-lyay-, Szent-Györgyi-, Pósalaki-, Ternyei-, Úsz- és Dobay-családokkal együtt a Gombos-családot is a Tekule-nemzetségből származtatja; címerök azonban a Dobay-, Roskoványi-czímerrel semmi közös vonást sem mutat. G. Imre 1708. május 1-én báróságot nyert.

59. *Görgey-* és az ugyanazon törzsből eredő Sváby-család azonos címere: kék pajzsban, zöld alapon,

lombbal koszorúzott és övedzett vadember, jobbában egy gyökerestül kiszakított lombos fát tart, balját csipőjére támasztva. Sisakdísz: a pajzsalak növekvőn. Takarók: veres-arany, kék-ezüst. (Csoma J. cikke, a «Turul» 1891: I. füz.) A Sárossy- és Görgey-család címere látható S. Tamás és neje síremlékén, mely a kis-sárosi templom udvarának — hajdani temetőnek — falába van beépítve.

^{60.} *Görgey*. Abaújmegye levéltárában II. Ferdinánd Bécsben, 1627. június 1-én kelt és 1628-ban Gönczön kihirdetett címeres nemes-levelének 1731-iki másolatát találtam, melyben bizonyos Végh aliter Geörgy Miklós (agilis) és neje Katalin, továbbá édes testvérei János és István részére a következő címert adományozza: vágott pajzs, felső kék mezejében fél földgömb (hemispharium?) és hold, alsó zöld mezőn veres és aranyszínű pajzs (instar laminarum). Sisakdísz: koronából nőző fehér lovon veres mezű, fekete magyar fővegű, sárga csizmás ifjú vitéz ül, baljában a ló kantárszárait, jobbával kardot tartva. Takaró: kék-ezüst, arany-ezüst.

^{61.} *Gundelfingen*. Vágott pajzs, közepén ezüst pólyával; felső mezőben egy, alsó mezőben két lilium. Németországi eredetű család, mely 1735-ben kapott magyar nemességet.

^{62.} *Grünvald*. Jobbra dőlt pajzs kék mezejében, hegyével a pajzs felső szélének közepéig érő ezüst szarúfa, ennek nyílásában pedig ezüst csillag látható. Csőrös-sisak (sisakkorona nélkül) dísz: késsel és ezüsttel vágott, csukott sasszárny, kékben ezüst csilaggal. Takarók: kék-ezüst. Magyar nemesség, címer s «bártfai» előnév 1889-ben adományoztatott G. Béla és Ágostonnak. (G. Elek szíves közlése.)

^{63.} *Grynaeus*. Kék mezőben, zöld alapon áll egy veres övű, zöld kabátos, veres nadrágos, fekete süvegű és csizmájú férfi, földre eresztett botot tartva jobbával. Sisakdísz: jobbra fordult kettős farkú arany oroszlán, két lábával zöld ágat (babér?) emelve, növekvőn. Takaró: fekete-arany. (G. András kissebeni h. bíró — szül. 1752. november 29., † 1823. január 25. — halotti címere.)

^{64.} *Haller* gróf. Ez ősrégi német eredetű család címere több változáson ment át; az V. Károly császártól 1528-ban nyert címerbővítés szerint a következő: negyedelt pajzs; első és negyedik tagozatában (a régi H. címer): vörös mezőben a felső jobb sarokból kiinduló ezüst sarkantyú melynek két ága közé fekete («schwarzes Spiegel»); a második és harmadik tagozat (a kihalt H. ág címere) kétfelé van osztva: a felső rész vörös mezejében a felső szélből hegyével lefelé irányult, hajlott szárú arany ék, az alsó rész ezüst mezejében lépő helyzetben, egyik első lábát előre nyújtó fekete oroszlán. A jobb sisak felett arany koronán a vörös bivalyszarv, lant formára egymástól széthajló végekkel, ezekben pávatollal, közöttte kar nélküli vörös szerecsentörzs, fekete hajfonadékkal, fejét átkötő fehér szalaggal. A balsisakon fekete-fehér turbánon jobb oldalt szarvasagancs, baloldalt arany-vörös és ezüst színű kiterjesztett szárny. Foszladék emennél vörös-arany, amannál vörös-ezüst. (Szádeczky cikke a «Turul» 1886. évfolyamában.) A család egy ága az alsó-sebesi várkastélyt és uradalmat bírta. Gr. H. Imre leánya Lóri, férjhez ment gr. Wengerszky Viktorhoz.

^{65.} *Hazslinszky* (Soltis). Kék mezőben, arany fűszálas réten, arany búzakéve. Sisakdísz: kétfarkú arany oroszlán; takaró: veres-ezüst.

^{66.} *Hedry*; lásd «Berthóty». A Hedry-család jelenleg a következő címerrel él: kék mezőben zöld hármashalmon fekete sas emelkedik ki arany koronából. Takaró: kék-ezüst, veres-arany. (Hedry Ernő szives közlése.)

^{67.} *Hlatky*. A pajzs alját zöld rét foglalja el, melyből — jobboldalon — öt arany búzaszál nő ki, baloldalt pedig élő fa nő, melynek két ága le van vágva, a harmadik ellenben lombos; a búzaszálak felé hajló egyik ágon egy madár (héja?) ül, karmaival zsákmányát — kis madárkát — tartva. Sisakdísz: pajzsbeli búzakalászkod és fa, növekvőn. Takaró: ezüst, arany-veres. Címeres nemeslevelet H. Mátyás és általa fiai: Ferencz, István és Márton nyertek 1678. márcz. 28-án (Bécs), mely Nyitra vármegye közgyűlésén Vágújhelyt hirdettetett ki, s melynek Nyitra vármegye által 1835. márczius 23-ikán kiadott hiteles másolata jelenleg Meliőr sz Miklósné H. Olgánál őriztetik B.-V.-Ardón.

68. *Hodossy*. Kék mezőben lebegő arany koronán kardot tartó kar könyököl. Sisakdísz: pajzsbeli kar. Pajzstakarók: két szirén. (Pecsétről.)

69. *Hoffmann*. (Csatári és szedikerti.) H. György cs. és kir. tanácsos, a szepesi kamara adminisztrátora 1580-ban kap czímeres nemeslevelet. A család, melynek főbb birtokai a borsodmegyei Szendrő-Lád és a sárosmegyei Szedikert voltak, s mely rokonságban állott a Thököly, Horváth-Stanssith, Dessewffy, Kapy-, Berzeviczy családokkal, valószínűleg kihalt. (Berzeviczy Edmund: «Századok» 1892. okt.)

70. *Hollán*. Vörösben kék pólya; felső mezőben arany korona, alsóban hármashalom felett jobbra fordult lépő oroszlán. Két sisak; sisakdíszek: sasszárny, könyökével balra fordulva és a pajzsbeli oroszlán, növekvőn. (Pecsétről.)

71. *Horváth* báró (palocsai). Kékben zöld hármashalmon arany grif áll arany lilomos koronát tartva. Sisakdísz: ugyanaz, növekvőn. Takarók: veres-ezüst, kék-ezüst. Pajzstartók: két grif.

72. *Horváth* (gradecki Stanssith-H.); négyelt pajzs, a harmadik és negyedik mező közt alul domb van beékelve; a domb felett lévő három bástyás várat jobbról griff, balról kétfarkú oroszlán tartja. A nemzetségnek Szepességen virágzott prot. ága kihalt, a kath. ág még él. (H. Elemér miniszteri tanácsos közlése.) Nagy Iván és a «Pallas Lexikona» az egész nemzetséget kihaltnak tekinti.

73. *Horváth* (nagyúzsaji ág). I. Ferdinánd 1546. január 16-ikán, Bécsben kelt oklevéllel — melynek eredetije Bereg vm. levéltárában, hiteles másolata dr. H. Ödön birtokában van Eperjesen — a következő czímert adományozza nemes H. Miklósnak: veressel és arannyal hasított pajzsban, fehér sziklán természetes színű héja (accapiter) ül jobbra fordulva, jobb lábával három, hegygyel felfelé fordított arany nyilat tartva. Sisakdísz (korona nincs): pajzsbeli héja; takaró: veres-arany.

74. *Hrabéczy*-család 1622-ből eredő czímere: Kék mezőben zöld hármashalom felett fehér szárnyú fehér ló ugrik, első lábai közt zöld pálmaágot (?) tartva; jobbról arany csillag kíséri. Sisakdísz: ugyanaz; taka-

rók: kék-arany, veres-ezüst. Egy más változat szerint arany griff tart első jobblábával pálmaágat.

75. *Hellner*. H. Illés és nejétől Neustädter Eleonórától született fiai: Károly, Polykarp és Péter-Pál-Tódor «mnizseki» előnévvel nemességet kaptak Bécs, 1840. júl. 30-ikán. Czímer: a pajzs mezejében magyar öltözetű férfi áll szembe fordultan, jobbjaival kardot emelve, balját egy ládán fekvő törvénykönyvön nyugtatva; tőle jobbra lent, a pajzs sarkában hármass hegy mögül a felkelő nap, balra pedig fönt csillag és félhold látszik. Sisakdísz nincs. (H. Károly szives közlése.)

76. *Imre*. I. Leopold 1663. márczius 9-ikén Bécsben kelt címeres nemesi oklevéllel, mely 1669-ben Gönczön hirdettetett ki s jelenleg özv. Imre Lászlóné birtokában van Eperjesen, a következő czímert adományozza Imre Jánosnak s fiainak: János, György, Mihály, Bálintnak: kék mezőben zöld alapon fehér lovon veres öltözetű vitéz, baljában a kantárszárat, jobbjaiban véres kardot tartva. Sisakdísz: veres mezű, aranyos övű férfi, balját csipőjén nyugtatva, jobbjaival kardra szúrt török fejet emelve. Takaró: kék-arany, veres-ezüst.

77. *Irinyi*. Kék mezőben veres öltözetű magyar férfi lánczon tart egy hermelin-köpenyeges herceget. Sisakdísz: magyar férfi, jobbjaival kardot tartva. Takaró helyett hermelines címerköpeny.

78. *Izdenczy*. Négyelt pajzs, koronás kék színű szív-pajzszzsal; első és negyedik ezüst mezőben jobbra fordult vörös griff látható. A második és harmadik vörös mezőt balharánt arany pólya szeli át, melyen egy-egy vörös rózsza látszik. A szív-pajzsban arany rózsza foglal helyet. Sisakdísz: két elefántormány között, melyek arany-kék, illetve vörös-ezüst színnel vannak szelve, vörös griff nő ki, kardot emelve. I. József, M. Terézia híres minisztere, bárói rangot nyert. (Nagy Iván: «M. Cs.» V: 271. l.)

79. *Jámborszky*. J. János olsaviczai gör.-kath. pap, neje Scultéti Anna, gyermekei: Vazul szlavinkai pap, János, Mihály, Anna, Mária, Katalin 1751. nov. 22-én (Bécs) címeres nemes-levelet nyernek. Címerük: vágott pajzs felső kék mezejében három arany csillag, (***) alsó veres mezejében pedig hármass zöld halom mögül

növő ezüst színű griff látható, mely jobbjával kardot emel. Sisakdísz: két fekete sasszárny között arany kereszt. Takarók: kék-arany, veres-ezüst. Kihirdetett ez armalis Szepesvármegye Lőcsén tartott közgyűlésén 1752. június 19-ikén. (Eredetiről.) Ugyanaz a J. János 1753. július 3-ikán (Bécs) királyi adományt kap arra az olsaviczai részjóságra, melyet hűtlenség címén Berthóty Jánostól a fiscus elkobzott 1673-ban, 1696-ban pedig 300 magyar frtért Görgey Ferencznek eladott, s melyet jelenleg Jámborszky János bir, olykép, hogy a fiág ezt örökös, visszavonhatlan tulajdonkép birja, a leányág ellenben 300 magyar forint (250 rh. frt) összegben. A család, mielőtt még hazánkba beköltözött volna, Lengyelországban a nemesi rendhez tartozott.

^{80.} *Felenik.* J. Márton és általa testvérei: György és János, valamint fia András 1690-ben nyerik a nemességet és a következő címet: kék mezőben hármas zöld halmon levő arany koronából arany szarvas emelkedik ki, jobbra fordulva, első lábával kettős keresztet tartva. Sisakdísz: növekvő arany szarvas, első lábaival arany csillagot tart. Takarók: kék-arany, veres-ezüst. A nemesség-szerző Mártonnak egyik testvére András 1684-ben Tökölytől donatiót kap Forró és Bacskó javakra, míg másik testvére György Csetneken szerez királyi donatiót. Előbbi Gömörmegye alispánja volt, Szontagh Katalint vette nőül, utóbbinak fia pedig Csetnek kapitánya. (Hedry Ernő birtokában levő családfáról.)

^{81.} *Feney.* Jobbra fordult oroszlán, felemelt jobbjával kardot emelve. (Pecsétről.)

^{82.} *Joób.* Kék mezőben leveles arany koronán pánczélos kar könyököl kardot vagy botot tartva, melyre természetes színű kígyó csavarodik s melyet a pajzs jobb felső sarkában nyolczágú arany csillog, bal felső sarkában ezüst félhold kísér; sisakdísz: pajzsbeli alak, csillag és félhold nélkül; takarók: kék-arany, veres-ezüst. E nemzetiség Fanch de Pisskáros név alatt az Árpádházi királyok alatt Szatmár vármegyében lakott, később nevét Fanchallá változtatta; a XIV-ik század elején Liptóba költözött, 1559-ben Fancsali Joób új donatiót kapott, kinek utódai a Joób de Fancsal nevet vették fel. (Nagy Iván: M. Cs. V: 350 l.)

^{83.} *Kádas* (nagyszelecsényi): kékben hármás zöld halmon két, szembefordult természetes színű galamb-zöld levelet tart csőrében. Sisakdísz: ugyanaz. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. Czímeres nemeslevelét 1653-ban kapta. (Kádas Miklós szíves közlése.)

^{84.} *Kakúsz*. Veresben lilium. Sisakdísz: Öt strucz-tollon lilium. (Pecsétről.)

^{85.} *Kálnássy*- és ^{86.} *Kükemesey*-családok a közös vérből eredő Bánó-családdal azonos címert használnak: kék mezőben zöld alapon álló veres öltözetű nő feje felett szembe fordult két arany oroszlán koronát tart. Sisakdísz: veres dolmányos férfi jobbjával buzogányt emel. Takaró: veres-ezüst. Azonos eredetű volt a már kihalt Bagosi és Gyármán-család is.

^{87.} *Kapy*. Lásd a szövegben «Tétényi» név alatt.

^{88.} *Kardos* (alias Kordos). Kék mezőben hármás zöld halmon pánczélos kar könyököl, markában kivont kardot tartva, fent két arany csillagtól kísérve. Sisakdísz: három arany búzakalász. Takaró: veres-ezüst, kék-arany. Adományozási éve 1609.

^{89.} *Károlyi* (gocsith-szentimrei). Kék mezőben lebegő fekete sas jobbjával kulcsot, baljával pálmaágot tartva. Sisakdísz: ugyanaz. Takarók: kék-arany, veres-ezüst. (K. Ferencz — meghalt 1829 kisasszonyhava 4. n. 62 éves korában, — halotti czímeréről, mely Kendén, Jámboreszky Emma úrnő birtokában van).

^{90.} *Keczer*. (Lásd: Berthóty.) Keczer András 1631-ben a következő czímerbővítést nyeri, — mely az eperjesi gör.-kath. templom kapuja felett látható, emlékéül annak, hogy K. István e templomot újjáépítette volt: négyelt pajzs; 1 és 4. veres mezőben csőrében arany koszorút tartó sas, 2 és 3. kék mezőben egyik lábával keresztet tartó kettős farkú arany oroszlán; fekete szív-pajzsban arany «F» betű; kék sisak; sisakdísz a pajzsbeli két állat. Takarók: kék-arany, veres-ezüst.

^{91.} *Keczkés*. III. Ferdinánd 1647 május 26-ikán Pozsonyban kelt oklevéllel megneemesíti Keczkés Gerelyt (agilis volt, azaz nemes anyának fia) és általa nejét sz. Külös Erzsébetet, fiát Istvánt, leányait Katalint és Annát, nemkülönben előbbinek férjét, Lada Mártont, és nekik a következő címert adományozza: kék mezőben sásos vizen jobbra fordult term. színű hattyú

jobb oldal felé úszik, félholdtól és csillagtól kísérve. Sisakdísz: repülni készülő hattyú. Takaró: arany-kék, ezüst-veres. A festmény a hattyú csőrét nyíllal átfúrt-nak ábrázolja, Nagy Iván szerint pedig (M. Cs. V: 141 l.) zöld növényt tart a madár a csőrében, a szöveg azonban sem a nyílról, sem a növényről nem tesz említést; kihirdettetett az oklevél 1647 okt. 1-jén Szent-Miklóson, Sopronmegyében, majd nov. 14-ikén Szombathelyt. Nagy István említi, hogy aszalói Kecskés Tamás Dózsa György egyik alvezére volt 1514-ben, hogy K. Pál a mohácsi ütközetben Báthori István nádort menté meg az által, hogy saját lovát átadta a nádornak ennek kidőlt lova helyébe. Fogságba került ennek következtében e derék vitéz, honnét azonban Báthori kiváltá. 1527-ben varasdi kapitány volt. K. Pál Szigetvár védelmében vett részt, Zrinyi Miklós oldalán. Egy későbbi K. Pál Pozsonymegyének 1753. kelt nemességi bizonyítványa alapján 1754-ben Szepesmegyében hirdette ki nemességét; 1833-ban pedig Sárosvármegye veszi fel ifj. K. Pált nemesei sorába. A család ma a «Gánóczi» előnevet használja. (Az armális 1766 jun. 15-ikén hitelesített másolata K. Gyula birtokában van Bajorban.)

92. *Kéler*. A szepességi eredetű családból, K. Zsigmond és nejétől sz. Kray Amáliától született gyermekei 1699-ben címeres nemeslevelet nyernek. A címerszerző Zs. mint bártfai városi tanácsos és bíró halt el 1720-ban. Címer: négyelt pajzs; 1. és 4. arany mezőben semmi, 2. és 3. kék mezőben vörös szőlőgerezd. Sisakdísz: platánfa. (Kéler Béla szíves közlése.)

93. *Kern*. Lásd: Pauer.

94. *Klobusitzky* gróf. Ezüsttel és vörössel fölnégyelt pajzs; a kék szív-pajzsban holdsarlótól és csillagoktól kísért nyílas íjj; első és negyedik mezőben koronás fekete sas, második és harmadikban koronából három fehér strucztoll; három sisakdísz: a pajzsbeli sas, a három strucztoll, darú. Takaró: fekete-ezüst, arany-kék, vörös-ezüst. (Bárczay: «Heraldika» 300. l.)

95. *Kohányi*. Csoma József szíves közlése szerint e család címere csőrében pálmaágot tartó, sziklán álló galamb; sisakdísz: ugyanaz.

96. *Kolosy*. K. János, és neje Káposztás Éva, gyermekai Dávid s Imre czímer és nemességmegegerősítést kérnek és kapnak 1719 szept. 23-ikán, Bécsben kelt királyi elhatározással, minthogy a folyamodó nagyapja K. Bálint részére II. Ferdinándtól adományozott armális megsemmisült volt. Czímer: kék mezőben zöld dombon veres öltözetű férfi áll, kinyújtott baljában szőlőfürtöt, jobbájában kivont kardot tartva. Sisakdísz: jobbra fordult, kettős farkú arany oroszlán két lábával kivont kard markolatát fogva. Takarók: kék-arany, veres-ezüst. (K. István cs. és kir. kamarás szives közlése.)

97. *Koss*. Ferdinánd király 1633 jun. 25-ikén (Bécs) nemességet és a következő címert adományozza Nagy-Geőri Koss Balázsnak és általa neje szül. Korodi Annának és leányuknak Judithnak: vágott pajzs felső kékmezejében jobbra fordult pelikán látható, mely csőrével mellét tépi, alsó veres mezejében pedig három fehér természetes lilium. Sisakdísz: pajzsbeli pelikán. Takarók: ? és sárga, fehér és veres. A Sárosvármegye közgyűlésén kihirdetett címeres nemeslevél Kis-Szeben város levéltárában őriztetik. (Kösch Árpád szives közlése.)

98. *Kovacsovich*. Veres mezőben zöld dombon jobbra néző darú, lábával kavicsot tartva. Sisakdísz: veres és fekete sasszárny között író tollat tartó pánczélos kar. Takaró: veres-fekete, fehér-(ezüst)-veres.

99. *Körtvélyessy*. Kékben ezüst fészken ülő, fiait vérével etető ezüst pelikán; sisakdísz: török fejbe szúrt kardot tartó pánczélos kar. Takarók: kék-arany, kék-ezüst. K. Pál 1773-iki pecsétjén a pajzs mezejében hármassal, jobbra fordult pánczélos fél kar kardot tartva könyököl, sisakdíszül a pelikán szolgál. Azonos címerrel él az ásgúthi Körtvélyessy — melynek hajdani neve családi hagyomány szerint Ásgúthy aliter Körtvélyessy volt — és a kolcs-hosszúmezei Körtvélyessy család. Utóbbit Nagy Iván kihaltak tartja, de családi közlés szerint még él Bertalan nevű tagjában.

100. *Köszeghy*. 1848-ban vált ki a Winkler családból, névváltoztatás folytán; W. család németországi címeres nemes-levelét 1535 febr. 21-ikén Ferdinándtól, nemesség megerősítést, címerbővítést és »zum Winklerstein« előnevet 1566 május 20-ikán Miksa császártól, magyarországi címeres nemeslevelét pedig 1669 márczius

20-ikán, Bécsben, I. Leopoldtól nyerte. Czímer: két, nem egyenlő részre vágott pajzs, felső nagyobb része kék, alsó veres. A veres mező aljából a kék mező közepéig háromszög-alakú ezüst rostélyzat emelkedik, melynek csúcsán arany koronából szakállas, pánczélos vitéz nő ki színes tollakkal ékített sisakkal fején, jobbjaival kivont kardot emelve, balját csípőjén nyugtatva. Sisakdísz: pajzsbeli vitéz. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. (K. Sándor szíves közlése.) A K. és Winkler család címere tehát azonos.

^{101.} *Kövesdy*. I. Ferencz 1816 márczius 27-ikén Veronában kelt oklevéllel megneemesíti K. Ferenczet, a Hessen-Homburgi gyalogezred kapitányát, ki 34 évig katonai szolgálatban állott, 1792-ben ezüst-, 1794-ben arany-érmet nyert volt, s neki a köv. czímert adományozza: a pajzs jobb csúcsából a bal alsó csúcsig menő haránt vonal két részre osztja a pajzsot; felső veres mezőben az osztóvonalból kiemelkedő bástya ablakokkal, zárt kapuval, a bástya felé az osztóvonalon egy arany oroszlán halad veressel fegyverzetten, jobblábával arany kulcsot tartva. Alsó kék mezőben sziklán veressel fegyverzett fehér galamb ül, csőrében babér gallyal. Sisakdísz: pajzsbeli oroszlán, növekvőn; takaró: veres-arany, kék-ezüst. Kihirdettetett Fejérmegye közgyűlésén 1818 jun. 17-ikén, hivatkozva az 1792 máj. 18:10,822. és 1805szept. 13:8937. számú legfelsőbb rendeletre, melyek a priv. érvényét fenntartják, habár az 1 év alatt ki nem hirdettetett is. (Sárosmegye levéltára.)

^{102.} *Krajcsovich*. Hasított pajzsban jobbról négy pólya, balról kardot tartó oroszlán. 1656-ban adományoztatott. (Kr. Rezső szíves közlése.)

^{103.} *Krayzell*. Balharánt pólyával vágott pajzs; felső mezőben balra fordult egyszarvú, alsó mezőben horgony, a balharánt pólyában három rózsa. Sisakdísz: élőfa. Színek? (Pecsétről.)

^{104.} *Kiss*. K. László 1796-iki pecsétje kardot tartó, jobbra fordult kettős farkú oroszánt mutat; sisakdísz ugyanaz növekvőn.

^{105.} *Kyss* (alias Parvi de Kónya.) Kék mezőben, három zöld halomból egy-egy fehér liliom nő ki zöld száron, oldalt fönt két arany csillagtól alul két, hegyeikkel egymásnak fordult ezüst félholdtól kisérve.

Sisakdísz: pajzsbeli liliomok. Takaró: arany-kék, ezüst-veres. IV. Mátyás 1613 márcz. 15-ikén Pozsonyban kelt oklevéllel ad nemességet és címert.

^{106.} *Krieger*. Lásd: Csatáry.

^{107.} *Kubinyi*. 1497-ben nyert czímerük: kék mezőben balról két bérz közt álló fenyőfa, s zöld gyepen egy jobbra vágató természetes színű kőszáli vadkecske; sisakdísz: sisakgöngyölegesen ülő vadkecske. 1578-ban czímerbővítésben részesülnek, és ezóta czímerük veressel és kékkal szelt pajzs, melynek jobb kék tagjában egy fenyőfát közbevett két kőszirt felé iramló természetes színű kőszáli vadkecske, bal veres tagjában pedig egy balról felhőből kinyúló, kardot tartó pánczélos kar látható. Sisakdísz: kék-fekete sasszárny között kinövő kőszáli vadkecske. (Br. Nyáry: «A heraldika vezérfonala» 154 l.)

^{108.} *Kükemezey*. Lásd: Kálnássy.

^{109.} *Ladomérszky*. L. János és neje Richwalszky Anna, gyermekeik László, János, András, Mária Neuphemia Nastasia, Anna és Éva czímeres nemes-levele 1669 aug. 14-ikén Bécsben kelt és kihirdtetett decz. 28-ikán Sárosvármegyének Eperjesen tartott közgyűlésén. Czímer: kék mezőben zöld alapon pánczélos férfi áll, jobbajával kardot emelve, baljával pajzsot tartva. Sisakdísz: pajzsbeli férfi. Takaró: arany-kék. veres-ezüst. L. János kir. tanácsos és testvérei Mihály, Péter, András, atyai ágon unokatestvére legidősb János, atyafiai idb István, Miklós, ifj. János és Basilius, Ladoméri birtokukra nova donatit kapnak 1795 jan. 15-ikén (Bécs), mely kihirdtetett jan. 30-ikán Eperjesen. A szepesi káptalan beigtatta őket július 6-ikán; fentieknek, valamint egy 1738-iki és egy 1773-iki osztálylevélnek a jászói káptalantól 1828 aug. 20-ikán kiállított hiteles másolata Sárosvármegye levéltárában őriztetik.

^{110.} *Láng*. L. István, neje Pauer Anna, gyermekei, Mihály, István, Zsuzsánna 1717 okt. 28-ikán Bécsben kelt czímeres nemeslevelet kaptak. Czímerük a következő: kék mezőben zöld téren jobbról zöld erdő látható, mely előtt egy zöld öltözetű, sárga csizmás és öves magyar vitéz áll, jobb-kezevel tartott vadászkürtjét fújva. Sisakdísz: két fekete sasszárny között sárga tulipán. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. (Nagy Iván: M. Cs. VII: 22 l.)

111. *Lasztókay*. Kékben vörös gallérozás; kékben három zöld halom felett arany csillag; a vörös gallérozásban egy oroslán és egy griff egymással szembe fordulva három búzakarókat tart. Sisakdísz: két szárny között kardot tartó növény oroslán. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. Czímeres nemeslevél adományoztatott 1629-ben. (Nagy Iván: M. Cs. 37 l.)

112. *Lavotha* (alias Janovitzky): Fekete és arannyal vágott pajzsban ellenkezően színelt oroslán, karmaival tollat tartva, Sisakdísz: két bivalyszarv között oroslán. (Pecsétről.)

113. *Lípthay*. Vörössel és kékkel hasított pajzs vörös mezejében zöld téren balra fordult term. színű medve áll felemelt bal-lábával három fehér rózsaszálát tartva; kékben ugyancsak zöld téren vörös ruhás magyar vitéz áll, könyökben elvágott jobb-jával zászlót szorítva magához, bal-kezeiben kivont kardot villogtatva. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. (Nagy Iván: M. Cs. VII k. 137 l.)

114. *Luzsénssky* báró. Bárói czímer: Vörös mezőben zöld alapon balra fordult ágaskodó fehér griff. Sisakdísz: két, öblös végű vörös elefántagyar közt a kinövő griff. Takaró: ezüst (fehér)-vörös. («Magy. nemzetségi zsebkönyv».)

115. *Makay*. 1498-ban (melyre nézve ujabban aggályok forognak fenn, mondja Makay Dezső) koronából kinövő szarvast, 1571-ben pedig kékben párduczot nyerne czímerül, mely jobb karmai közt szablyát villogtat, bal előlábát ragadozásra nyújtja; sisakdísz: növény párducz jobb karmában nyilat szorít, bal előlába ragadozásra előre mered. Takarók: kék-arany, ezüst-veres. 1697-ben M. Mihály a Csanád-nemzetség (ebből ered a M. család) ősi czímerének megfelelő új czímet kap I. Leopoldtól: kék mezőben a galambra lecsapó solymot. (Makay Dezső cikke a «Turul» 1896: 2 füzetében.)

116. *Maléter*. Kékben zöld dombon jobbra fordult kettős farkú, vörös nyelvű arany oroslán első lábaival szőlőágot tart; sisakdísz: fiait vérével tápláló ezüst pelikán, takarók: arany-kék, ezüst-vörös. M. Károly — sz. 1786 június 14-ikén megh. 1841 febr. 23-ikán, — selyemre festett halotti czímerén a takarók színe kék arany, veres-arany. A czímeres nemes-levelet Milleter, (Maléter) György kapta 1662 jul. 12-ikén Pozsonyban, kihirdetve

Kézmárkon 1663 jan. 16-ikán, ki a XIII szepesi városnak hosszabb időn át és ismételten grófja volt, nemkülönben János és II. György. Az armalisnak hiteles másolata meg van a lőcsei vármegyei levéltárban, az 1732-iki «investigatio nobilium» aktái között 88-ik szám alatt. M. János Sámuel nemessége igazoltatott 1794-ben. M. Zoltán, a szamosvölgyi vasút vezérigazgatója, jelenleg orsz. képviselő, 1895 febr. 28-ikán Szepesvármegyétől nemességi bizonyítványt, 1895 decz. 27-ikén (Bécs) Ő felségétől «malduri és szepesföldi» előnevet kap. (M. Zoltán szíves közlése.)

^{117.} *Mandich.* M. Mátyás 1720-ban emeltetett nemességre; czímere: kék mezőben zöld téren fehér lovon magyar vitéz ül, vörös nadrágban és mentében, párducz panyókában, sárga csizmában, fején vörös kalpaggal, jobb-kezában kardot, baljában a kantárszárat tartva, előtte egy piros bugyogójú, sárga foszlányú, fekete fővegű török janicsár fut. Sisakdísz: pánczélos kar, buzogányt tartva markában, (Nagy Iván: M. Cs. VII: 283 l.)

^{118.} *Mariássy.* Kayser Mihály 1803-ban megjelent műve («Compendium Historiae familiae Mariássy») közli Ulászló királynak 1504-ben (Budae feria quinta proxima post festum B Mathiae apostoli) kelt oklevelét, melylyel M. Istvánnak a következő czímert adományozza ősi nemességének bizonyosságul: pajzs veres mezejének alját természetes színű szikla foglalja el, mely mögül pánczélos, sisakos vitéz emelkedik ki, jobb-ával buzogányt emelve feje fölött, leeresztett baljában kettős keresztet tartva. Sisakdísz és takarók nincsenek. E czímernek számos variánsa ösmeretes.

^{119.} *Martényi.* Kék mezőben gólya áll, csőrével kígyó után kapva; mögötte szintén kígyó. Két sisak: jobbról két szárny között gólya, balról két szárny között kígyó (Pecsétről.)

^{120.} *Mattyasovszky.* Kék mezőben arany koronából természetes színű medve nő ki, első jobb-lábával buzogányt tartva. Sisakdísz: ugyanaz, növekvőn. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. (Nagy Iván: M. Cs. VII: 365. l.) M. Antal — sz. 1758., megh. 1842. máj. 21-ikén, — halotti czímerén a medve három lilomot tart.

^{121.} *Mauchs* (farkasfalvi). M. Donát késmárki bíró 1635. július 6-án Bécsben kelt czímeres nemeslevéllel

gyermekével, Donát, Dávid, János, Izrael, Zsigmond, Eva, Ágnes és Margittal együtt nemesi rangra emeltetett; kihirdettetett az oklevél Lőcsén 1635. szept. hó 3-ikán. A nemesség szerzőnek unokái: Tóbiás, Mihály és testvéreik 1691. május 11-ikén királyi adományt nyertek farkasfalvi, rókuszi, pikóczi részjóságokra. Czímerük: hármass zöld halmon vörös mezőben koronából fehér zerge nő ki jobbra fordultan, jobbról arany csillagtól kísérve; sisakdísz: ugyanaz; takarók: kék-arany, vörös-ezüst. (Nagy Iván: M. Cs. VII: 375. l. és Engel Gáborné sz. Haller Kornélia úrnő festménye.)

^{122.} *Meczner.* 1702-ben czímeres nemeslevelet kap M. Mihály I. Leopoldtól. Czímer: kék mezőben három arany (vörös?) csillaggal rakott pajzsláb felett kettős farkú arany oroszlán, mely jobbjával görbe kardot, baljával bilincset tart. Sisakdísz: pajzsalak növekvőn. akarók: veres-ezüst, kék-arany. (Abaúj-Tornavármegye nemes családjai; írta Csoma József. 392. l.)

^{123.} *Melczner.* (Kellemesi) cs. czímerét Nagy Iván szerint I. Ferdinánd adományozta M. Kristófnak; leírása: osztott pajzs; fent vörösben nővő pánczélos vitéz, jobb kezében hétlevelű arany ágat, baljában kardot tart. Alsó fekete mezőben barna (ezüst?) hármass halom felett két rózsza van. Sisakdísz: arany griff növekvőn, hétlevelű ágat tartva. (Takaró: fekete-vörös, fekete-barna [ezüst?]).

^{124.} *Meliórisz.* Hasított pajzs alja zöld színű; jobboldali arany mezőben fekete egyfejű sas áll kiterjesztett szárnyakkal, a bal kék mezőben három fehér halom középsőjén vörös mezű, arany postakürtöt tartó félkar könyököl jobbra fordulva. Sisakdísz: pajzsbeli kar aranyleveles koronán; takarók: arany-kék, ezüst-veres. A czímer alapja damaskolt és zöld koszorúval övedzett. Ismeretes e czímernek oly — hibás — variánsa is, melyben a sas piros mezőben zöld hármass halmon áll, míg a pánczélos kar kürtöt tartva, kék mezőben, lebegő liliomos koronán könyököl; sisakdísz: pánczélos kar kürttel kezében; takaró: kék-arany, veres-ezüst. (M. Dániel halotti czímerén és a család eperjesi sírboltján.) A család lipthói eredetű, Hybbén és Deménfalván székelt; M. Dániel, kinek

neje Görgey Dorottya volt, költözött át a múlt század második felében Sárosba. («Turul» 1896 : 3. füzet.) Családi hagyomány szerint a Joób-családból vált ki a reformáció hatása alatt történt névváltoztatás folytán.

^{125.} *Mérey.* Meliórisz Dienes sárosvármegyei főszolgabíró és Aurél kir. törvényszéki bíró 1876-ban királyi engedéllyel «nagyselmeczi Mérey» nevet vettek fel, régi nemességük és címerük épségben tartása mellett.

^{126.} *Moes.* M. Zsigmond és általa testvére János készmárki polgárok, magyar nemességet és a következő címert nyerik Miksától 1569. máj. 14-én (Bécs), előbbinek, mint a magyar kancellária hivatalnokának érdemei jutalmául: osztott pajzs felső veres mezejében arany koronából jobbra fordult fehér egyszarvú nő ki, fönt jobbra arany csillagtól kísérve; alsó kék mezőben kék pólya látható, mely az osztó vonalig ér, rajta három csillag ragyog, két oldalt pedig két-két veres rózsza kíséri. Sisakdísz: két négyelt színű (színek?) sasszárny között a pajzsbeli egyszarvú; takarók: veres-ezüst, arany-kék. Kihirdette-tett Szepes-Váralján 1575-ben. Az eredeti okmány Aranyos-Maróthon M. Gusztávnál őriztetik; címerfestmény nélküli hitelesített másolata kelt 1725. április hó 18-ikán Körmöczön. Ugyanezen készmárki Moes Zsigmond és általa neje, nemes Rotenberger Borbála, fiai Zsigmond és Domokos, leányai Hedvig és Borbála, testvére János, ennek fiai Dávid, Elias és Zsigmond, továbbá Czebner Tóbiás, Anna és Margit — Moes János leányának, Margitnak gyermekei — nemesség-megerősítésben és címerjavításban részesülnek Rudolftól 1591. november 4-ikén (Prága); a nagy díszszel kiállított címeres levél hosszan sorolja elő M. Zsigmond érdemeit, ki tudományos képzettségét, utazásai alatt szerzett tapasztalatait az udvar érdekében érvényesítette, Miksát utazásaiban — így a speyeri birod. gyűlésre is — kísérte, s előbb Listy János püspök s kancellár udvarában, mint ennek kamarása, majd a királyi udvarban s a királyi kancelláriában, végre mint lublói harminczados teljesített hű szolgálatokat; M. Dávid érdeméül pedig a királyi kancelláriában, majd a szepesi kamaránál hosszú éveken át való hivatalnokoskodását említi. Az ekkor nyert címer

a következő: osztott pajzs felső veres mezejében, arany koronából jobbra fordult egyszarvú nő ki, jobbról fönt arany csillagtól kisérve; alsó kék mezőben zöld ágon jobbra fordult természetes czinege (németül: Meise) ül. Sisakdísz: arany-kék és veres-fehér (ezüst) színekkel négyelt két sasszárny között a pajzsbeli egyszarvú. Takarók: veres-ezüst, kék-arany. Érdekesen symbolizál; e szerint a czímerszerző szeretetreméltóságát, megnyerő egyéniségét, az egyszarvú fehér színe pedig ugyanannak szeplőtlen jellemét jelképezi. Az előbbi — 1569-ből eredő — okmányánál feltűnő, hogy nem hirdettetett ki egy év leforgása alatt, ez utóbbinál pedig az, hogy nem a kanczellár és egy udvari tanácsos, hanem csak Tiburtius Himmelreich udvari titkár írta alá, s hogy kihirdetési záradékkal nincs ellátva.

Rudolf 1576. február 6-ikán (Pozsonyban) a szepes-megyei Lewkoweczen lévő két nemesi kuriára, telekre ad királyi donatiót M. Zsigmond részére, melyek közül az egyiket, a mely néhai Lewkowszky Bálint és Imre tulajdona volt, az anyjuk birlalja, a másik pedig, mely hajdan néhai Saszor Lőrincz birtokát képezte, bizonyos István, Demjén és Mátyás testvérek kezében van minden jogos cím nélkül. Ugyancsak Rudolf ugyanezen birtokra 1588. márczius 10-ikén állít ki új adománylevelet M. Zsigmond részére, melyben a maga királyi jogát adományozza kedvelt hívének, minthogy előbbi privilegiumával néhai atyjáról, Miksáról reá szállott, «jus regium»-o ruházta volt reá; ez utóbbi okmány a királyi aláírás mellett ismét csak Himmelreich ellenjegyzését tartalmazza.

1576. február 6-ikán (Pozsony) kelt kir. rendelet értelmében a szepesi káptalan kiküldöttje Feyrvary alias Beregszeghy (?) János mester, és mint királyi ember: Miklósfalvai Koritthiany András beigtatták M. Zsigmondot a lewkoczi birtokra, Lewkowszky Bálint, Imre, továbbá özv. L. Bricciusné Kálna Zsófia, nemkülönb L. Darnián, Imre és Mátyás ellenmondása mellett. (A királyi rendeletben királyi emberekül a következők voltak vagylagosan kijelölve: Korythiany Miklós, Lukács, Berzeviczey Miklós, Szentandrassy Mihály, Csorba Lukács.)

1588. márcz. 10-ikén (Prága) új beigtatási parancsot küld a káptalanhoz a király, az ugyanezen évi donatióra nézve, s kir. emberekül kijelöli Tothfalvi Schwab Bálint, János, Benedek, draveczi Draveccky János, Gáspár, Balthasar, Berzeviczey Miklós vagy Horánszky János nemeseket. Nemességi bizonyítványt nyernek: M. Ádám 1725. május 20-ikán Kézsmárktól, (ugyancsak ő 1732. július 30-ikán Kézsmárk hatósága előtt tanúkkal igazolja a nemességszerzőtől való törvényes leszármazását, a mit az 1755. ápr. 17-ikén kelt királyi leirat is elfogad); M. Sámuel Gyula 1784. november hó 29-ikén Szepesvármegyétől, ifj. Sámuel Gyula 1798. szeptember 19-ikén és 1802. november hó 15-ikén Liptóvármegyétől, valamint 1802. december 1-sején Borsodvármegyétől. (M. Gyula birtokában lévő okmányokból.)

^{127.} *Nádaskay*. N. György 1689. január 29-ikén nyer czímeres nemeslevelet, mely Kassán hirdettetett ki, s melynek a Jászón lévő eredetiről készített hiteles másolata N. Sándor birtokában van Eperjesen. Czímer: négyelt pajzs; első: kék mezőben emberi kar vörös mezben szárnyat és három nyilat tartva, 2. és 3. arany mezőben fél sasszárny, 4. kék mezőben sziklán korona, melyből a Mars bolygó jegye nő ki. Sisakdísz: két szárny között vitorla és harántosan fektetett kivont kard. Takaró: arany-kék, ezüst-veres.

^{128.} *Nemessányi*. Aranynyal szegélyezett tojásdad alakú pajzs kék mezejében arany csillag és ez alatt három fehér rózsa látható. Sisakdísz: jobbra fordult ezüst egyszarvú növekvőn. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. (N. Gáspár szepesi kanonok — sz. 1780 karácsony hó 21-ikén, megh. 1846 pünkösöd hó 7-ikén, — halotti czímeréről.) Egy régi családi jegyzék szerint azonban a czímer: kerékből, csillagból és három rózsából áll. A «Réthy alias Nemessányi de eadem» család 1235-ben kapta dopátioját. (N. Gábor szives közlése.)

^{129.} *Nitray*. Nitray alias Tainay György agilis és ugyancsak egy másik N. alias T. György részére 1615. február 11-ikén (Bécs) adományoz II. Mátyás czímeres nemeslevelet, mely 1616-ban hirdettetett ki Pozsonymegye szempti közgyűlésén. Az okmány szé-

lei igen szép, magyar jellegű díszítményekkel vannak kifestve. Czímer: ezüst folyó által két nem egyenlő részre osztott pajzs, melynek alsó kék mezejében hármas zöld halom, középsőjéből egyszarvú nő ki jobbra fordultan. Felső veres mező damaszkolt. Sisakdísz: pajzsbeli egyszarvú. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. Csarnokszerű fülkébe van állítva a czímer; a czímer felett szárnyas angyalfő (a Sárosvármegyének 1615. május 12-ikén adományozott czímer körül ugyancsak angyalfejek repdesnek), ettől jobbra Magyarország, balra a dynastia czímerpajzsa látható, míg ezek alatt két apostol alakja foglal helyet. (Sárosm. levéltára.)

130. *Noszticzius*. A családnak Jakab nevű őse 1655. május 6-ikán (Pozsony) nyerte nemességét és a következő czímet: kék mezőben zöld dombon álló pálmafán vörössel fegyverzett fehér galamb ül, csőrében galyat tartva. Sisakdísz: két fekete sasszárny között pajzsbeli madárka. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. (Nagy Iván: M. Cs. VIII: 168. l.)

131. *Nyáry gróf*. Négyelt pajzs; 1. és 4. kék mezőben befelé fordult fehér lovon vágató, aranyzsinóros vörös mezbe öltözött lovag, baljában (jobb-jában) arany (?) zászlót tart, 2. és 3. vörös mezőben arany koronából kinövő befelé fordult arany oroszlán, jobb-jában (baljában) arany jogart, baljában (jobb-jában) zöldleveles ágon három ezüst rózsát tart. Sisakdísz: kinövő oroszlán. Takaró: arany-kék, arany-vörös. (Nemzetségi zsebkönyv.)

132. *Nyékhegyi*. Vágott pajzs; felső arany mezőben pánczélos, nyílt arczvértes vitéz áll, sisakján egy fehér, egy vörös és egy zöld színű tollal, könyökben meghajtott jobb kezében kardot emelve; alsó mezeje hasított; jobbról kékben, jobb haránt folyón fekete kacsza úszik felfelé, bal vörös mezőben három zöld hegy felett három ezüst csillag (* *) látható. Sisakdísz: arany, kék, veres strucztoll. Takaró: kék-arany, vörös-ezüst. (Ny. Ferencz szives közlése.)

133. *Okrutsky*. Leveles koronán két kar könyököl egymásnak szembe fordulva; a jobboldali kar egy kardot, a baloldali egy zászlót tart; a kardot fönt egy félhold és egy csillag kíséri két oldalt; egy más

változat szerint a félhold a kardot, míg a zászlót a csillag kíséri. Sisakdísz: ugyanaz. (Pecsetről.)

134. *Ochotniczky*. O. András József azért, hogy midőn Eperjes város a felkelések idején Schultz tábornok halála folytán magát megadni kényszerült, több ezer forinttal károsodott, 1691. december 14-ikén Bécsben kelt oklevéllel magyar nemességet és a következő czímert nyerte: arany mezőben zöld alapon veres várfal látható három bástyával; nyitott kapujában kardot tartó pánczélos sisakos férfi áll, balját csípőjén pihentetve. Sisakdísz: három veres bástya, megettük három pávatoll. Takaró: veres, ezüst. Sárosvármegyének Eperjesen tartott közgyűlésén 1692. Szentháromság-vasárnapja utáni másodnap ez oklevél kihirdetésének többen ellentmondtak, okul hozva fel, hogy O. nem magyar honfi, hanem lengyel, már pedig positiv törvényeink szerint a külföldinek előbb magyar honfivá kell lennie, hogy nemességet nyerhessen. Csak midőn Szepesvármegyétől bizonyítványt kapott honosított voltáról, fogadta őt be nemeseinek sorába Sárosmegye 1692. szeptember 4-iki közgyűlésén. (Sárosmegye levéltára.)

135. *Palocsay*. Kékben arany süvegezés (ék); kékben ezüst vár két ormozott bástyával, melyek felett egy-egy hétágú arany csillag ragyog; a két bástya között a várfalon arany rúdon ezüst zászló, az arany süvegezésben pedig egy-egy fekete sasszárny látható. Sisakdísz: veressel fegyverzett, növény oroszlány sasszőrrel és egy sasszárnyal, bal-lábával babérkoszorút, jobbával levágott szárnyát tartja. Takaró: kék-arany, veres-arany. (P. József halotti címeréről [született 1741., megh. 1810.], mely Baán Gézáné úrnő birtokában van Eperjesen.) Nagy Iván szerint (M. Cs. IX. köt. 93. l.). P. András nyerte a nemességet és czímert 1717-ben. P. János 1803-ban kir. tanácsos és orsz. herold volt.

136. *Palugyay*. Valentinus és Márton (apjuk condam Gaspar Lyphou de Kyspalwdua) 1476. június 2-ikán (Budán) a következő czímert kapják: vízszintes vonallal ketté vágott pajzs felső arany mezejében kiterjesztett szárnyú fekete fél-sas, alsó kék mezejében arany csillag látható. Sisakdísz: veres sasszárny arany

csillaggal megrakva. Takarók: mindkét oldalt veres-kék. (Majláth Béla cikke; «Turul» 1891. 1. füz.)

^{137.} *Pápay*. Hármashalmon koronából nővő griff, bal-lábával íjjat, jobbával buzogányt tart. Sisakdísz: nővő griff zászlót emelve. (Pecsétről.)

^{138.} *Papp*. (Szendrői) I. Lipót 1666. július 8-ikán Bécsben kelt oklevéllel nemességet és a köv. czímet adományozza P. Mihálynak: kék mezőben jobbra fordult ágaskodó oroszlán látható, jobbában kivont karddal; sisakdísz ugyanaz növekvőn. Az oklevél kihirdetett Borsodmegyében, továbbá Abaújban 1807. május 26-ikán és Sárosvármegyében 1813. augusztus 18-ikán. (Dr. P. József szíves közlése.)

^{139.} *Pauer*. P. Györgyöt és általa anyai ágon való féltestvérét Kern Jánost, valamint utóbbinak fiait: Pált és Györgyöt Leopold 1681. július 4-ikén (Sopron) megnevesíti és a következő címerrel ajándékozza meg: kék mezőben férfi látható, ki balfelé fordultan egy ekének a szarvát tartja mindkét kezével s szántja a pajzs zöld alapját. Az okmány felső jobbsarkában lévő festmény aranygombos, veres öltözetű, széles fekete kalapos férfit ábrázol, fekete csizmával, melynek szára le van hajtva, míg a szöveg a «vir rusticus» falusi földművelő férfi osztrákvisélet szerinti fekete öltözetéről tesz említést. Sisakdísz: pajzsbeli férfi balját csípőjén nyugtatva, jobbával három arany búzalkalásszal. Takarók: arany-kék, ezüst-veres. Érdekes példája a címersymbolikának! Kihirdetett Sárosvármegye Eperjesen tartott közgyűlésén 1681. nov. 26-ikán. (Dr. Horváth Ö birtokában levő eredetiről.)

Sváby Frigyes említi «Közlemények Szepesvármegye levéltárából» című dolgozatában («Turul» 1889: 3. füz.), hogy nevezett levéltárban őriztetik a jannaburgi Pauer György osztrák nemesnek és vejének Grossbreitner Jeromosnak I. Lipót által 1683. május 1-sején adományozott és 1683. július 1-sején Nyitra vármegye Vágújhelyt tartott közgyűlésén kihirdetett magyar nemeslevél, melynek címere a következő: négyfelé osztott pajzs, melynek jobb felső és bal alsó fehér mezejében egy ausztriai pórruhába öltözött, kalapos, jobb-kezében ekevasat tartó férfiú, a bal felső és jobb alsó fekete mezőben egy-egy

sárga, kétágú farkú oroszlán nő ki, a felső oroszlán jobbra, az alsó balra néz. A pajzs közepén egy kis fehér pajzs, melyen kétfejű fekete sas, mellén «L» betűvel látható. Sisakdísz: két kiterjesztett arany-sárga színű szárny között ugyanaz a kétfejű sas, mely a címer középső kis pajzsán. Takarók: jobbról arany-fekete, balról ezüst-vörös.

^{140.} *Passuth.* Kék mezőben jobbra fordult szarvas; sisakdísz: ugyanaz növekvőn. (Pecsétről.)

^{141.} *Péchy*-család nemesi címerét P. Gáspár, Péchy-Újfalu szerzője — kapta 1555-ben. Vörös pólyával osztott kék pajzsban fehér hármashalom középsőjén felrepülni készülő, veressel fegyverzett fekete holló; sisakdísz: a holló; takarók: kék-arany. Péchy József 1810-ben grófi rangot és a következő címerbővítést nyerte: vörös mezőben balharánt ezüst gerenda, két hétágú, arany csillaggal megrakva; a csillagok között koronás szív-pajzs, ebben kék mezőben zöld hármashalom középsőjén fölrepülni kész természetes holló (ősi címer). Az egészet grófi korona alatt ezüst bélsű, aranyprémes vörös palást környezi, melynek felső széléről két oldalt arany lánczok csüngnek. (Magy. nemzetiségi zsebkönyv.)

^{142.} *Piller.* Címerleírás: hasított pajzs; jobboldali ezüst mezőben egy koronás kétfejű fekete sasnak fele testrésze látszik, a hasító vonalra támaszkodva, a baloldali kék mezőben hármashalom zöld halmon arany koronából három szál arany búzakalász emelkedik ki, arany naptól és ezüst félholdtól kísérve. Sisakdísz: két fekete sasszárny között három arany búzakalász. Takaró: arany-kék, ezüst-fekete. (P. Kálmán szíves közlése.) A «királyi könyvek» tanúsága szerint: P. József és nejétől, néhai szül. Péchy Annától született fiai Márton-József, Lipót, András s Márton-Józsefné Schmid Julianna, fia Ignác; Lipótné Scharlach Katalin fiai József, János; Andrásné Fuhrmann Marianna, leánya Anna 1757. június hó 3-ikán címeres nemeslevelet és P. Márton-József 1714-ben «mérki» előnevet kap.

^{143.} *Podhajeczký.* P. Péter nejé Liphardt Magdolna, gyermekei Sándor-Károly, Besarion, Konstans, Diogenes-Péter-Károly címeres nemeslevelet kapnak, «pilhofi» előnévvel. Bécs, 1835. szeptember 3-ikán.

^{144.} *Podhorányi*. Kék mezőben lebegő arany koronán, pánczélos kar könyököl, három arany nyilat tartva, felülről arany csillag és félholdtól kisérve. Sisakdísz: pajszbeli félkar. Takaró: kék-arany, veres-ezüst.

^{145.} *Poháros*. E kihalt családnak Péter nevű tagja 1350-ben kapta adományba Kapi várát, mely a család 1401-ben történt kihalása után, donatio gyanánt a Tétényi- (később Kapi-) család birtokába került. A P.-család címere egy hal; sisakdísze ugyanaz, zöld ágra illesztve. (Csoma: Abaúj-Tornavármegye nemes családjai 444. l.)

^{146.} *Prámer*. A németországi eredetű és ott nemesi renden lévő családból Mihály és általa neje szül. Reichart Borbála, testvére András és nővére Erzsébet 1638. márczius 24-ikén Pozsonyban kelt armalissal kapnak magyar nemességet és címert. Címerük a szöveg szerint (az 1885-ben kelt és körjegyzőileg hitelesített, jelenleg özv. Prámer Pálné úrnőnél Eperjesen lévő másolat festménye nem mindenben egyezik meg a szöveg leírásával): négyelt pajzs; első fehér mezőben királyi korona, második fekete mezőben egyszarvú (színe: flavus), harmadik veres mezőben fekete álló pajzs, negyedik veres mezőben három pólya (lamina) látható. Sisakdísz: kék (flavus)-fehér, veres-fekete színnel vágott két bivalyszarv között fehér egyszarvú emelkedik. Takarók: fehér (ezüst)-veres, kék-fekete.

^{147.} *Prokopovits*. Lengyel eredetű család; lengyel címérében három bárd van kék (?) mezőben; sisakdíszül pedig három strucztooll szolgál. 1688-ban nyerne magyar címeres nemeslevelet, mely Szepesvármegye lőcsei közgyűlésén lett kihirdetve; címer: veres mezőben zöld alapon egy alak (fannus?) áll, jobbával kardot emelve, baljával élőfát tartva. Sisakdísz: egy foglyot (fürj?) marczangoló héjja kiterjesztett szárnyakkal. Takaró: veres-ezüst és ...? (Prokopovits Béla dr. szíves közlése.) A család nemessége igazoltatott Bécsben 1799. február 22-ikén.

^{148.} *Pulszky*-család címérének és nemességének szerzői P. Sámuel eperjesi polgár és gyermekei: Sámuel, János, György, Dániel, Anna, Róza, Éva-Erzse 1741-ben szeptember 13-ikán; a «cselfalvai» előnevet P. Sámuel és Dániel nyerték 1764. július

18-ikán, a «lubóczi» praedikátumot pedig P. Károly 1800. február 5-ikén (ennek Fejérváry Apollóniától fia a nagynevű Ferencz); a család egyik ága: Dániel-Ferdinánd személyében, kinek neje Gaszner Jozefa, gyermekei József és Anna voltak, bárói méltóságot és czímerbővítést kapott 1799. augusztus 17-ikén. A nemesi ág czímere: a pajzs vörös mezejébe alulról egy kék gúla nyúlik be azt ketté osztva a gúlában hármaz zöld halom fölött arany szőlőfürt látható; a vörös mezőkben egy-egy koronás ezüst griff ágaskodik egymással szembe fordultan, első lábaikkal a gúlát tartva. Sisakdísz: arany koronás ezüst griff, növekvőn, első jobblábával zöldleves arany szőlőfürtöt tartva; kétfelől két elefántormány emelkedik ki, a jobboldali vörös és ezüst, a baloldali kék és arany színekkel van vágva. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. (Nagy Iván: M. Cs. IX. k. 504. 1.)

^{149.} *Rády*. Fehér (ezüst) mezőben zöld dombon kardot tartó páva, melynek nyaka nyílal át van löve, fent félholdtól és csillagtól kísérve. Sisakdísz: pajzs beli páva. Takaró: fehér-ezüst-arany.

^{150.} *Radvány*. Kék mezőben, hármaz zöld halom középsőjén lévő koronából kinövő, jobbra fordult kettős farkú veres nyelvű oroszlán, első jobb-lábával kardot emel. Sisakdísz: pajzsbeli oroszlán, de koronával fején. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. (R. Károly szives közlése.)

^{151.} *Rákóczy*, herczeg. Vágott pajzs: vörös mezőben hármaz zöld halomból nővő arany keréken, aranynyal áttört, kiterjesztett szárnyú koronás fekete sas áll, mely felemelt jobbjával kardot tart; a sas teste már a felső mezőt foglalja el. Sisakdísz: kardot tartó sas.

^{152.} *Rakovszky*. 1563-ban nyert czímere: A pajzs fehér (ezüst) talpában jobbra fordult term. színű rák; veres mezőben liliomos arany koronából pánczélos férfi emelkedik ki, sisakján három arany-strucztollal, jobbában kardot, baljában testéhez szorított zöld pálmaágat tartva; jobbról naptól, balról csillagtól kísérve. A férfi mellett két oldalról egy-egy lefelé hajló fehér liliom nő ki zöld száron és zöld levelekkel a koronából. Sisakdísz: pajzsbeli férfi; takaró: veres-ezüst, kék-arany.

153. *Raisz*. R. János 1609 október 12-ikén kelt és Szinán 1626-ban kihirdetett címeres nemeslevele szerint a család címere a következő: ezüst mezejű pajzs, melyen egymás felett két vízirányos zöld szelemen — lamina — vonul keresztül, a felsőben ezüst félhold, az alsóban arany csillag ragyog, a pajzs jobb oldali felső szegletéből rézsutosan a baloldali szegletig vörös szelemen vonul le, melyben egy, hátulsó lábain ágaskodó szarvas az előtte lévő sziklából eredő forráshoz hajlik. Sisakdísz: griff növekvően, első lábaival három term. lilomot tartva. (Nagy Iván: M. cs. IX. k.: 587 l.)

154. *Rasslavicz*. Lebegő koronán könyöklő, jobbra fordult félkar, kardot tartva. Sisakdísz: u. a. (Pecsétről.)

155. *Rátvay*. Családi hagyomány szerint a Tekulenombeli Itebétől ered; a család egyik őse fej- és jószágvesztésre ítéltetvén, megfosztatott birtokától a mai Rátvaj helységtől s Bártfán telepedett le, hol R. István 1833-ban városi tanácsos volt. Címere? (R. Gyula szíves közlése.) Nagy Iván szerint (IX. kötet 659 l.) a Rátvay-cs. Sárosmegye kihalt családja, mely a Tekulenomból eredt.

156. *Rholl*. (Más írásmód szerint: Rholl.) Tojásdad alakú vágott pajzs felső verés mezejében csőrével mellét marczangoló pelikán, alsó kék mezejében egy sorban levő három heraldikai lilom látható. Sisakdísz: pajzsbeli pelikán. A pajzs körül hadi jelvények foglalnak helyet. (Udvarnoki Rh. Mihály huszár kapitánynak Bujanovics Sándor izsépi kastélyában lévő arczképéről dr. Virágh Pál bajori lelkész volt szíves lerajzolni s velem közölni. E képen a pelikán színe fehér, más családtagok képein fekete, a mi bizonyára az ezüst szín elkopásától keletkezett.) E családnak kiterjedt birtokai, bányái és hutái voltak a Szepességen és Sárosvármegyének Szepessel határos részén; Bajor, Izsép Phönixhuta stb. az ő birtokai voltak. Phönixhután pénzt is veretett a család, melyen a főnixsz képe látható.

157. *Roskoványi* Lásd: Dobay.

158. *Roth*. (pongyeloki). Német eredetű család, melynek egy ága Mihály személyében megyénkben telepedett meg; ez a Mihály Eperjes bírása, majd 1706-ban Sárosmegye alispánja volt. Címer: ezüst mezőben koronás oszlopot tartanak előlábaikkal jobb-

ról egy fehér egyszarvú, balról egy koronás oroszlán. Sisakdísz: két sasszárny között nővő arany oroszlán, első lábaival négy nyilat tartva, hegyeikkel felfelé. (Nagy Iván: M. Cs. IX. k. 781 l.)

^{159.} *Sáarossy*. Három élőfa; sisakdísz: férfi alak három virágot tartva jobbában, balját csípőjén pihentetve. (Pecsetről.)

^{160.} *Saárossy—Kapeller*. Hasított pajzs; jobboldali kék mezőben hármazöld halom két szélsőjén arany griff áll balra fordulva, jobb-lábával kardot emelve feje fölött; a középső halmon lángoló ágyúgolyó látható; a baloldali mező vízszintesen van vágva, felső veres részében jobbra fordult, kettős farkú arany oroszlán tart előlábaival ezüst billikomot, az alsó rész pedig a felső rész jobb alsó szögletétől jobbharánt irányban menő vonal által van arany és veres részre osztva, a felsőben egy veres, az alsóban egy arany csillaggal. Sisakdísz: jobbra fordult kettős farkú arany oroszlán, növekvőn, jobbájával kardot emelve. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. (S. K. Ferencz — sz. decz. 17-én, megh. 1884 júl. 18-án; — halotti czímeréről.) VI. Károly császár — mint ilyen — 1726 jun. 1-jén erősítette meg, a család nemességét és czímerét, melylyel az már 1598-ban és előbb, a tiroli rablólovagok üldözésekor Svájcba történt menekülése előtt birt. A czímer adományozója és adományozási éve ösmeretlen. Magyar nemesség, s magyar előnév (sárosi Saárossy K.) névváltoztatás és czímerbővítés kelte 1874; a sárosvármegyei nemesek lajstromába igtattatott 1875-ben. (S. K. Béla cs. és kir. udvari tanácsos szíves közlése.)

^{161.} *Salamon* (alapi). A család czímere és sisakdísz kardot tartó ágaskodó koronás oroszlán. (Nagy Iván: M. Cs. X: 15 l.)

^{162.} *Salhausen* báró. (Sahlhausen.) A Németországból beköltözött régi S. családból Móricz cs. és kir. kamarás, a kassai iskolai kerület főigazgatója 1803-ban kapta a magyar nemességet.

Fivérének, Ferencz alezredesnek neje br. Vécsey-leány volt, a kinek gyönyörű kőczímere a jelenleg Schmidt, Gyula orsz. képv. tulajdonát képező eperjesi fő-utczai ház homlokzatán látható; br. S. Lipót cs. és kir. tábornok, kamarás 1836-ban magyar báróságot kapott.

^{163.} *Sarudy.* Nagy Iván szerint (M. Cs. X. 76 l.) S. András 1550-ben Sárosvármegye jegyzője volt. S. Jakab és fia Jakab, testvérei János és Imre, nemkülönben Dobos Mihály 1654 jul. 12-ikén címeres-levelet kaptak, mely Kassa levéltárában őriztetik.

^{164.} *Semsey.* Ez ősrégi család János nevű tagja 1401-ben a következő címert kapja: ezüst és kékben osztott pajzs, benne egy vörös szarvas, melynek jobb szarva arany s két szarva között kereszt látható. Sisakdísz: pajzsbeli szarvas növekvőn; takarók színe? (Abaúj-Torna vmegye monografiája: Csoma József: Abaúj-Torna vmegye nemes családjai, 498. l.) ösmeretek oly pecsétek is, melyeken a szarvas előlábai között kis (vörös?) pajzsot tart.

^{165.} *Semsey báró.* Kék mezőben balra néző fekete sas. Sisakdísz: kinövő term. szarvas. Takaró: ezüst kék. (Nemzetségi Zsebkönyv.)

^{166.} *Simonidesz* (horeniczi). S. János eperjesi polgár címere látható az eperjesi ág. h. ev. templom falában lévő síremléken, melyet 1645 szept. 17-ikén elhalt férje, 4 fia és 2 leánya emlékére készíttetett neje, szül. Moes Anna. Griff, koszorúval összetartott három nyilat tart. Sisakdísz: ugyanaz.

^{167.} *Somogyi.* Ösztott pajzs felső mezejében pánczélos félkar buzogányt tart, fönt jobbról és balról egy-egy csillagtól kísérve. Alsó mezőben pólyák. (Pecsétről.)

^{168.} *Soós.* 1418 márcz. 6-ikán Konstanztban kelt címeres-nemes levéllel a következő címert nyerik S. Miklós, László fia, unokatestvérei Simon és László, János fiai és Péter, György fia: balra dőlt kék pajzsban leveles koronából előtűnő balra néző női mellkép, arany kosszarvakkal. Sisakdísz: pajzsalak; takarók: kék-vörös. Az oklevél szavai szerint ez tulajdonképen címermegerősítés és nem -adományozás. Tizennégy nappal később mint társszerzők dőlt, kék pajzsban arany oroszlánt kapnak címerül a Soósok, mely jobb-jával szemeibe fúródott, véres ezüst nyílveesszőt tart. E címert azonban a család nem használta. Jelenleg a család a következő címerrel él: hasított pajzs kék mezejében leveles koronából kinövő meztelen női alak arany kos-szarvakkal, leomló szőlőke hajjal; vörösben arany oroszlán jobb karmában görbe kardot emelve.

Két sisak; I. sisakdísz: a pajzs női alakja; takarók: kék-arany; II. sisakdísz: az ország almája arany kereszttel; takarók: kék-arany. A két sisak között hatágú arany csillag. (Csoma: Abaúj-Tornamegye nemes családjai 516. s. köv. l.) Csoma imént idézett könyvében említ egy *Sóvári* nevű családot, melynek Márton nevű öse, valamint ennek neje Király Kata, leánya Judith, testvérei György és Imre, továbbá Király Ambrus, ennek felesége Czobi Kata, fia István 1587 ápr. 30-ikán (Prága) nyernek címeres nemeslevelet, mely 1588-ban Abaújban, 1611-ben Sárosvármegyében hirdetetett ki. Kékben zöld alapon arany oroszlán, mely első karmai-ban íjjat tart, látható e címérben. Sisakdísz: czölöpösen állított, vörös mezű kar, markában három nyílvesszővel. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst.

169. *Sustrik*. S. János Kendén 1736. jul. 18-ikán kelt okiratán a következő pecsét látható: gömbölyű pajzsban leveles koronából jobbra fordult egyszarvú nő ki, fönt félholdtól és csillagtót kisérve. Sisakdísz: czölöpösen kiemelkedő félkar, két nyílvesszővel markában.

170. *Szabó*. (szoklyói) 1563-ban Bécs, decz. 4. címeres nemeslevelet nyer Sz. Balázs s általa fivére Zabó literatus Pál, valamint veje Kachán; címérük: kék pajzsban, sziklából kinövő, jobbra fordult szarvas, előlábaival kardot tartva. Sisakdísz: pajzsbeli szarvas növekvőn. Takarók: kék-sárga, ezüst-vörös.

171. *Szalay*. Kardot tartó oroszlán. A család Nagy-Sároson volt birtokos. (Szalay Pál 1701-ki pecsétjéről.)

172. *Szent-Andrássy*. Kékben oroszlán, jobbról csillagtól kisérve; sisakdísz: jobbájában kardot emelő, balját csípőjén nyugtató férfi növekvőn. (Pecsétről.) A szepesi lándzsások székéből eredő család.

173. *Szent-Iványi*. Nemesi címere azonos a Baáncs. fentebb ösmertetett címérével. János 1721 jan. 15-ikén báróságot kapott; ága kihalt, László — Caraffa bűntársa — bárói, majd 1690-ben grófi rangot nyert, az ő ága se maradt fenn. Br. Sz. János címere: négyelt pajzs, vörös szív-pajzs-szal, melyben arany koronás zöld, hármas halomból kinövő, két egymáshoz hajló pánczélos kar látható, a szív-pajzs homlokán egy hatágú arany csillag és növekvő ezüst félhold közt egy hatágú arany csillag. A pajzs kék és zöld színekkel van négyelve.

Az első kék mező kettőre van osztva, a felsőben arany nap, az alsóban csillag és félhold közt oly módon, mint a szív pajzsban. A második zöld mezőben kétfarkú koronás arany oroszlán, jobbra fordulva, álló helyzetben két első lábában vörös kettős keresztet tartva. A harmadik zöld mezőben a felső balsarokból kinövő vörös mezben öltözött kar, mely tollal az előtte fekvő fehér lapra ír. A negyedik, kék mezőben arany koronás zöld hármashalomból nőző pánczélos hajlott kar, markában arany markolatú hajlott kardot tartva. Két nyílt sisak. Az elsőn a második mező oroszlána látható balra fordulva, ékítmény gyanánt; e sisak takarója kék-arany. A második sisak ékítménye pánczélos, jobbra hajlott kar, markában arany vadászkürtöt arany zsinórral tartva; takarók: vörös-ezüst. (Csergheő Géza cikke a «Turul» 1885: 1. füzetében).

¹⁷⁴ *Szentpétery*. A «Turul» 1889: 2. fülete megemlékezik Sz. János sárosvármegyei aljegyző 1681-iki címéről, mely a Nemzeti Múzeum egyik ezüst poharának előlapjára van vésve, s melyben leveles koronán könyöklő, jobbra fordult, vértezett, kardot tartó kart látunk. Sisakdíszül a pajzsbeli kardot tartó kar szolgál. Az idézett cikkek e Szentpéteryt azon erdélyi Sz.-családból származtatja, melynek György és Lukács nevű tagjai Bethlen Gábortól 1621-ben armalist kapnak s mely a «Zalathnai» előnévvel élt.

Ugyanezen Sz. János 1681. nov. 26-ikán a Pauer-család armalisának kihirdetési záradékát írja alá. Nem tartom lehetetlennek, hogy e Sz. nem erdélyi, hanem sárosvármegyei eredetű, s nevét az itt fekvő Szentpéter nevű községtől vette.

¹⁷⁵ *Szepesházy*. Négyelt pajzs; 1. kék mezőben ezüst zsákok, 2. arany mezőben dárdát tartó term. színű nyúl ül zöld alapon, 3. arany mezőben ágaskodó egyszarvú, 4. kék mezőben kifeszített íjj. Két sisak: jobbról egy balra fordult egyszarvú, balról a pajzsbeli nyúl. A királyi könyvek szerint: Haasz, most már Szepesházy Ágost Tóbiás és gyermekei Gáspár, Károly, József, Antal, Eszter; — testvére András és ennek gyermekei András, Sándor, Alajos, végre a harmadik testvérnek Jakabnak gyermekei András és János 1798. április 28-ikán kapták a címeres nemeslevelet.

^{176.} *Szekeres.* A család 1667 június 20-ikán nyert és 1668 ápr. 11-ikén Borsodvármegyében kihirdetett címeres nemeslevele alapján Sz. Mihály és fiai Mihály, György, János, Mihálynak fia Mihály, továbbá György és István nemességi bizonyítványt nyernek Borsodvármegyétől 1779 nov. 29-ikén és Szabolcsvármegyétől 1780 febr. 29-ikén. Czímer: a pajzs zöld mezejében férfialak áll, jobbjával kivont kardot, baljával török fejet tartva. (Sz. József szíves közlése.)

^{177.} *Szinyei Merse.* György kir. udvarnok, a laterani sz. Palota grófja, aransarkantyús vitéz és a kir. nagyobb kancellária pecsédjének őre, István, Kristóf, Miklós és Erzsébet testvéreivel együtt Rudolf királytól régi nemesi címerük megerősítését nyeri 1602-ben. Czímer: kékben hármaz zöld halmon arany koronából fehér mezű szárnyas angyal emelkedik ki, fején borostyán koszorú, mellén keresztbe helyezve piros stóla látszik, lebocsátott két kezével egy, a koronán keresztbe fektetett nagy halat tartva. Sisakdísz: ugyanaz; Takaró: arany-kék, ezüst-vörös. (Nagy Iván: Magyarország családai VII. kötet 424. lap.)

^{178.} *Szirmay* gróf. Sz. István s fogadott fia Dessewffy Tamás 1695 febr. 20-ikán báróságra, 1707 ápr. 23-ikán grófságra emeltetnek. Czímer: kék mezőben zöld alap felett balharánt helyzetben term. rák ollóiban ékköves gyűrűt tart. Sisakdísz: a rák czölöpszerű helyzetben, szintén gyűrűt tart, fölötte babérkoszorú; takaró: arany-kék, ezüst-vörös (Magyar nemzetségi zsebkönyv.)

^{179.} *Szmrecsányi.* Lásd Baán.

^{180.} *Szulyovszky.* A Szerémségből eredő Bornemissza Abstemius Sebestyén törzse e családnak, ki 1554-ben kapta a szulyói, hradnai, rohácsi javakat. E nemzetség némely ága az onnét való származás emlékéül a Syrmien-sis, némely ága pedig a donatióba nyert birtok után a Szulyovszky nevet vette föl. Czímer: kék mezőben hármaz term. színű szikla emelkedik, melyeknek középsője előtt három vörös rózsza, fölötte pedig tizenhat sugárú arany nap látható, melyet balról, fönt, egy fél arany csillag kísér. Sisakdísz: pajzsbeli nap; Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. (Nagy Iván: M. Cs. X. köt. 222. l.)

^{181.} *Stankay.* Sz. Miklós (Nicolaus Ztankay aliter Ztanechich de Ztankovo) 1596 május 20-ikán címeres

nemeslevelet kap Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem-től; ugyanő s általa testvérei György, János, Dorottya és Anasztasia megerősítő címeres nemeslevelet nyerne Rudolf királytól Prágában 1603 márcz. 24-ikén, mely Sárosmegyében 1606 máj. 20-ikán, Zemplénben 1615 jun. 1-jén hirdettetett ki. Czímer: kék mezőben zöld hármás halmon, jobbra fordult, vörös nyelvű, kettős farkú arany oroszlán ágaskodik, jobb-lábával kardot, baljával stylizált liliomot tartva. Sisakdísz: ugyanaz növekvőn. Takarók: veres-ezüst, kék-arany. II. Mátyás 1615-ben ugyanennek a Miklósnak, valamint nejeinek Gyármán Sárának, fiainak István és Lászlónak, testvéreinek György, János, Dorottya és Anasztasiának nemességét megerősíti; ezen oklevél címérében az oroszlán nem kardot, hanem pálmaágot tart; kihirdettetett Sárosban 1615 jun. 15. és Zemplénben 1615 jun. 1-jén. A család Vég-Szigetről ered; törzse, Sztankovicz István, valamint ennek fia Péter Szigetvár védelmében esnek el. Péternek Miklós nevű testvére, a címereslevél szerzője, terjeszti tovább a családot. Nagy donatiókat szerevezve, Sárosvármegyében telepedik meg. II. Mátyás 1616 ápr. 15-ikén (Prága) II. Ferdinánd 1622 jun. 23-ikán (Sopron) ígéri nekik, hogy mihelyt bármi címen a koronára fog szállni a felvidéken egy 32 teleknél nem nagyobb birtok, azt neki fogják adományozni, jutalmul a Bocskay-felkelés alatt tanúsított hűségéért. II. Ferdinánd 1625 febr. 7-ikén Bécsben kelt oklevéllel engedi meg neki, hogy magához válthassa a Szendrő várától elidegenített Sajókeresztúrt és Kisfalud praediumot s birhassa mindaddig, míg a király azt visszaváltja. (Sztankay Lászlónál Eperjesen őrzött eredeti okmányok.)

^{182.} *Tahy*. Kék mezőben leveles koronán kiterjesztett szárnyú fekete egyfejű sas, jobb lábával-pallost, baljával királyi pálczát tartva. (Nagy Iván M. Cs. XI: 12 l.)

Tahy István 1727-iki pecsétjén a címERPajzsban jobbra fordúlt, kardot tartó félkar, a sisak koronáján pedig buzogányt tartó madár látható. Ez is bizonyossága annak, hogy a magyar nemesség mily kevés súlyt helyezett címERÁBRÁINAK szabatosságára s mily gyakran helyettesítette azt a nemesség általános jelvényével: a kardot emelő karral!

183. *Tarcsay*. (Tarkeői.) Címere: két lombos fa között, négy sarkán bojtjal ékített párnán, evet (mókus) áll, kiterjesztett első lábaival a fák lombjaiba kapaszkodva. Sisakdísz: a pajzsalak. (Turul 1890: 1.) 1557-ben kihalt e család fiága; birtokait a Forgách, Péchy, Dessewffy és Tahy-családok kapták királyi adományba.

184. *Tardy*. Vágott pajzs felső kék mezejében angyal repül arany koronát tartva; alsó veres mezejében két szembenéző és farkukkal összecsavarodó ezüst kígyó között fehér mezű férfi térdepel összetett kezekkel. Sisakdísz: két fekete sasszárny között — melyeknek könyöke veres-ezüst és kék-arany színekkel vágott, — fehér madár áll, fehér tollat tartva csőrében. Takaró: kék-arany, veres-ezüst. (Családi közlés.)

185. *Ternyey*. Vármegyénk múltjára vonatkozó oklevelek között gyakran találkozunk e névvel; e családoktól valószínűleg különbözik az, melyből Miklós, valamint ennek neje Sipos Margit, gyermekei Miklós, István, Erzse, Kata és Anna 1667 jan. 11ikén, Bécsben kelt, s 1668 ápr. 9-ikén AbaúJVármegyében, Gönczön kihirdetett címeres nemeslevelet kapnak. Czímer: kékben zöld hármashalmon fehér egyszarvú áll; sisakdísz: vörös mezű kar karddal. T. János 1749-ben a sárosvármegyei Frics falura kapott donatiót. (Csoma: Abaúj-Tornavármegye családjai 587. l.)

186. *Tivadar*. Hármashalom középsőjén jobbra fordult félkar könyököl, kardot tartva. (Pecsétről.)

187. *Thomka*. Zöld téren vörös öltözetű magyar vitéz áll, balkezét csípőjén pihentetve, jobbjaiban kivont kard hegyén levágott török fejet tartva. Sisakdísz: pánczélos kar markában török főbe szúrt kard. (Nagy Iván: M. Cs. XI. k. 179 l.)

188. *Toszt*. Vágott pajzs; felső mezőben kiterjesztett szárnyú term. sas; alsó mezőben keresztbe fektetett két kard érintkezési pontja felett egy csillag. Sisakdísz: férfialak növekvőn, jobbjaival kardot, baljával egy levágott főt tartva. (Pecsétről.)

189. *Tóth*. Hármashalom középsőjén álló búzakévé tart két oldalról egy-egy kar; a kéve fölött egy sorban nap, három csillag s félhold látható. Sisakdísz: három búzakalász. (T. Ferencz 1815-iki pecsétje.)

^{190.} *Tóth.* (soóki). Jobbra fordult oroszlán első jobb-lábában kivont karddal. Sisakdísz: két sasszárny között a sisakkoronán könyöklő, jobbra fordult félkar, karddal markában. A Nyitra vármegyei Tót—Soók-ról eredő család egy ága 1723-ban Abaújvármegyében, egy másik ága pedig 1853-ban Sárosvármegyében telepedett le T. Lajos személyében, kinek Raszlaviczy Máriától született fia István, Bártfán főszolgabíró. A család a maga múltját 1301-ig vezeti vissza. (T. István szíves közlése.)

^{191.} *Uhlarik.* Kékben veres pólya; első kék tagban arany, második veres tagban ezüst rózsza, harmadik kék tagban hármás zöld halom középsőjén három arany búzakalász. Sisakdísz: veresruhás kalpagos jobbra fordult férfi, jobbájában kardot emelve, baljában három arany búzakalászt tartva. Takaró: veres-ezüst, kék-arany. Czímeres nemeslevelet U. György s általa apja Márton és testvére András kaptak 1655 márcz. 20-ikán (Pozsony). Kihirdetett: 1656. Trencsénben. (Az eredetinek hiteles másolata U. Mátyás kir. törvénytészeki bírónál őriztetik Eperjesen.)

^{192.} *Ujházy.* Kék mezőben jobb haránt vörös pólya három vörös liliummal. Pólya felett egy földtekét tartó griff, a pólya alatt pedig hármás dombon három ágú élőfa. Sisakdísz: fiait etető pelikán; takaró: arany-kék, ezüst-vörös. U. Dániel nemessége igazoltatott 1781. nov. 9-ikén Bécsben. Az U. Györgynek 1669 márcz. 25-ikén adományozott armális Szathmár m. levéltárában van. (Nagy Iván: M. Cs. XI. k. 385. l.)

^{193.} *Urbán.* Kék mezőben oroszlán, jobbával kardot emelve. Sisakdísz: kardot tartó félkar. (Pecsétről.) U. Gyula kir. törvénytészeki bíró szíves közlése szerint — melléthei Barna Mihály adatai alapján — Behor fia Michaelnek (1283) unokája Urbán 1355-ben Zólyom- és Liptó megyében Medved és Tarnódfalva községekre kapott donatió útján lett nemessé. Joannes Urbán de Behárfalva a XVII-ik század végén költözött Liptóból Sárospba.

^{194.} *Úsz.* Lásd a szövegben a harsághi Farkas család armálisánál. Most a család nyíllal átlótt nyakú, jobbra szaladó farkast visel czímerében és nyilazó férfit sisakdíszül. Zászlók, ágyúk, kardok embleme gyanánt. (Pecsétről.)

Itt igazítom helyre felolvasásomban foglalt egy tévedésemet: a Farkas- s az avval rokon családok 1418-ban nyert címere gyanánt a töltés-kosárból kinövő farkast jelöltem meg, holott Csoma József szíves közlése szerint a jászóvári konvent levéltárában őrzött armalis, melyet 1418-ban nyert harsághi Farkas Márton, delnei Kakas János, Mocholay János, Uzfalvy Pál és Komlóssy Márton, dőlt kék pajzsban, zöld alapon, kerekfonott szürke sövényből növekvő medvét tüntet föl, melynek nyakán arany korona van, szája pedig nyíllal átlöve, karmaiban pedig száraz, leveles vörös rózsza. Sisakdísz: pajzsak; takarók: zöld-sárga. (Lásd: Magyarország Vármegyéi és Városai: Abaúj-Tornavármegye és Kassa Monografiája 344. l.)

195. *Uslar Gleichen báró*. Edmund Freiherr von U. G.: «Beiträge zu einer Familien-Geschichte der Freiherrn von Uslar Gleichen. Hannover 1888» című műve szerint e nemzetség az Uslár (Husleri) nevezetű, Göttingen mellett fekvő városból ered, mely már 1011—1016 körül létezett; (Uslar-Haus in der Oede, vagy häusliche Niederlassung.) Az ugyancsak Göttingen közelében lévő, Gleichen nevű két vár (nevüket onnét vették, hogy hasonló alakú hegyen állnak) okmányilag a XI. század végén tűnik fel. III. Hermann és IV. Ernest «in Lichen, dicti de Uslaria» 1262-ben elzálogosítják a waleshauseni tizedet a lippoldsbergi kolostornak; valószínűleg várnagyai voltak Gleichen várának. V. Ernest 1269-ben ugyancsak «in Lichen»-nek, 1277-ben azonban csak «de Uslaria»-nak nevezi magát; valószínűleg birtokosává lett Lichen (Gleichen) várának ebben az időközben. 1269 körül braunschweiglüneburgi I. Albrecht hg. a két várat IV. Hildebrand, IV. Herman és V. Ernest rokonoknak adományozza; alig fér kétség ahhoz, hogy kezdetben is szabad birtokot — allodium — képezett mindkét uradalom. Justinus Gobler szerint az Uslar nemzetség cseie útján jutott volt a két vár birtokába. 1451-ben eladja a család Neuengleichen várát a hesseni fejedelmi háznak, de az omladékokat 1847 aug. 13-ikán visszavásárolja. «Castrum Altengleichen» mindmáig a család kezei közt maradt.

Az 1103—1110 körül élt Hildebrand és Heriman

a család valószínű és az 1129—1135 körül szerepelt I. Hildebrand és I. Alvericus a család okmányilag beigazolt ősei. Uslar György (1584—1638) Thilo Albrecht (1586—1634), Frigyes Móricz (1598—1632) a harminczéves háború hősei protestáns részről, Thilo Lajos pedig (1770—1814) a Napoleon elleni háborúk egyik vitéz tábornoka.

Egy hasonnevű patricius családtól leendő megkülönböztetés végett IV. György hannoverai király a «Gleichen» melléknév viselését engedélyezte 1825-ben; 1813 jul. 10-ikén Jeromos király a bárói címet adományozta Haus von Uslar zu Ilten-nek és 1829 jan. 18-ikán III. Frigyes Vilmos porosz király elismerte a «Freiherr» cím viselésének jogát, a mit 1847-ben Ernő Ágost király Hannovera területére nézve is elismert, minthogy fenforgott történeti valószínűsége annak, hogy e család egy oly nemzetségből ered, mely a XIV. század előtt már a német nemesi rendhez tartozott volt. A volt hesseni fejedelemségben lakó családtagok e jogot 1870. febr. 23-ikán nyerték meg. Czímerük legrégibb emléke «ritter Hermannus in Uslaria» 1232 körüli oklevélen levő pecsége (pólya egy része); sok változáson ment keresztül e címér, míg végre az 1845. decz. 28-ikán Göttingában tartott családi értekezlet a következő, egységes közös címérben állapodott meg: ezüst mezőben veres pólya, felül három, alul két orommal. Sisakdísz: két ezüst sas-szárny között — melyeken egy-egy pajzsbeli pólya látható — vadember növekvőn, lombbal koszorúzott fejvel és csípővel. Takaró: ezüst-veres. Némely családtag pajzstakarókul két, jobbjukat bunkón nyugtató vadembert, devise gyanánt «Fest und bieder» mondatot használt. A család magyar nemességgel nem bír.

^{196.} *Váczy.* Márk-Chemernyei Váczy Péter, András és Katalin testvérek 1642. május 22-ikén Bécsben kelt oklevéllel nemességet és címert kapnak. Az armalisban lefestett címér a következő: kék pajzsban, zöld dombon arany hadi pajzs fekszik, melyen jobbra fordult vörös mezű félkar könyököl, kardot emelve. Sisakdísz: négy vörös és három fehér strucz toll; takaró: kék-arany, vörös-fehér. Megjegyzendő azonban, hogy a szöveg nem tesz említést a zöld dombon

heverő arany-pajzsról s hogy a jobboldali takarókat sárga-fekete színűeknek mondja. Az eredeti oklevél — mely Zemplénben 1666. május 15-ikén hirdettetett ki — Greiner Arthurné sz. Váczy Mariskánál őriztetik Kőszegen.

197. *Várady—Szakmáry*. Wárady Márton és neje Sennay Zsófia 1572-ben címeres nemeslevelet nyerne, mely szerint címerük a következő: arany-pólya kék mezőben; a pólya felett jobb felé kifeszített íjj arany-nyílveszszővel, alatta pedig arany-nyílveszszővel rézsutt keresztül lőtt veres süveg. Sisakdísz: kékarany-göngyölegből kinövő veres-hajtókás, ezüst-zsinóros kék zubbonyba öltözött vitéz, fején nyállal keresztüllőtt veres-süveggel; derekát ezüst öv köríti, felemelt jobbkezeben kivont görbe-kard, leeresztett balkezeben arany-nyílveszsző. Takarók: kék-arany. Wárady—Szakmáry András és Dávid részére pedig I. Lipót 1712-ben nemeslevelet s a köv. címert adományozza: kék mezőben zöld hármashalomból kinövő, hatágú arany-csillaggal tetőzött szőlőtő, melynek jobb- és balfelül lehajló indáiról egy-egy szőlőfürt függ le. Sisakdísz: fészkeben ülő pelikán, vérével fiait etetve. Takarók: kék-arany, vörös-ezüst. (Kubinyi Miklós cikke a «Turul» 1896.: 2. és 3. füzetében.)

198. *Varju*. Régi, kihalt család; valószínűleg a Buzlayval azonos eredetű.

199. *Vécsey* alias *Nagy*. Nagy alias Vécsey István s testvérei Mihály és János 1618. május 18-ikán (Bécs) címeres nemeslevelet nyerne, mely a következő évben Kassán hirdettetett ki. E család állítólag a vécei és hajnácskői Vécsey-családból vált ki. V. Tamás egy időben az eperjesi jogakadémia tanára, a Kollégium igazgatója volt; jelenleg budapesti egyetemi tanár, orsz. képviselő. (Csoma: Abaúj-Tornavármegye nemes családjai 636. l.)

200. *Villecz*. Veres pajzsfejen három arany-csillag; aranymezőben fekete kétfejű sas, kiterjesztett szárnyakkal, karmaival 3—3 piros rózsát tart; a sas testét széttolja a pajzs fölül kiinduló homorú és a pajzs alsó két sarkáig érő oldalakkal bíró kék ék, melyben négy ezüst pólya látható. Sisakdísz: két fekete nyitott sas-szárny között pallost tartó ezüst egyszarvú. Takaró:

veres-arany, kék-ezüst. A «királyi könyvek» szerint Villecz Ignác, Mihály és Benedek s Ignácznétól, Hermann Krisztinától szül. János, Ignác, Mihály, József, Terézia; Mihálynétól, Zabojszky Rozáliától szül. József, Antal, Károly, János, Magdolna, Anna, Jozéfa és Petronella 1803. május 23-ikán kaptak címeres nemeslevelet.

201. *Wengerszky gróf.* Négyelt pajzs; első arany-mezőben balra fordult koronás fekete egyfejű sas, második veres mezőben virág, harmadik fekete mezőben egy balra és negyedik fekete mezőben jobbra fordult kettősfarkú arany-oroszlán, jobbjaival kardot emelve; a koronás szív-pajzs veres mezeje ezüst-pólyával van ketté osztva. Két sisak; jobboldalinak sisakdísz a pajzsbeli sas, baloldalié öt (fehér, veres, arany, veres, fehér) strucz-toll. Takaró: fekete-arany, veres-ezüst. (Gróf W. József máltai lovag családfájáról, melynek 1787. november 29-ikén hitelesített másolata, valamint Karl Gabriel Freiherr von Wengerszky részére VI. Károly, mint cseh királytól 1714. decz. 31-ikén Bécsben kiállított grófi diploma hitelesített másolata gróf W. Húgó birtokában van Alsó-Sebesen.) Nem bir magyar nemességgel.

202. *Winkler.* Lásd «Köszeghy».

203. *Zathurecsky* cs. címere Nagy Iván (M. Cs. XII. k. 325. l.) szerint kékkel és ezüsttel vágott pajzs, melynek felső mezejében növény term. színű medve látható, első lábaival arany-koronát tartva, jobbra fordultan fönt nap-arczától és hold-sarlótól kísérve; alsó mezőben három zöld halon mindegyikéből egy-egy rózsaszál nő ki. Sisakdísz: jobbra fordult term. növény medve három rózsaszállal karmai között. Takarók: arany-kék, ezüst-vörös. Z. Jánosnak múlt századbéli festményén — mely Fest Lajos orsz. képv. birtokában van Eperjesen — a címerpajzs csak egy kék színű mezőt mutat, melyben a koronát tartó medve látható.

204. *Zombory.* Kék mezőben lebegő leveles arany-korona felett két, könyökkel egymás felé fordult arany szárny látható, melyekből két kéz nyúlik ki egymás felé fordultan. A jobboldali szárnyból kinövő kéz hegyével égnei irányuló nyílveesszőt, a baloldaliból kinyúló kéz ellenben egy kivont kardot tart. Sisakdísz: ugyanaz.

Takaró: kék - arany, veres - arany. (Z. Ferencz — szül. 1767., meghalt 1844. május 10-ikén Kassán — halotti czímeréről.

205. *Zsarnay*. A czímerpajzsban egymással szembe fordult két viaskodó lovasvitéz látható, fönt félholdtól, jobbról csillagtól kísérve. Sisakdísz: koronából kiemelkedő férfi jobbjaival kardot emelve, balját csípőjén tartva. (Pecsétről.) Csoma többször idézett monografiája szerint a Zsarnay-család czímere: kéken zöld halmon veres mezű kar könyököl, markában három búzakalászt tartva, melynek középsőjén balra fordult kis madár ül, annak szemeit csipkedve. Sisakdísz: a pajzsalak. Takarók: kék-arany, veres-ezüst.

206. *Zsembery*. Osztott pajzs felső arany mezejében jobbra fordult aranykoronás fekete sas áll; alsó, vörös és fehérrel karimázott fehér (ezüst)-mezőben, tízugarú zöld-csillagban templom látható. Sisakdísz: pajzsbeli sas. Takarók: vörös-ezüst. Családi közlés szerint, a nemesség adományozási éve 1438.

* * *

Az 1723. május 28-iki kongregáció jegyzőkönyve szerint ebben az időben vármegyénkben a következő kétségtelen igazolt nemes családok léteztek:¹

a) A megyében birtokos nemes családok: *Bajori* (de Bajor), Balpatak (de Balpataka), Bánó (de Kükemező), Berthóty (de Berthót), Berzeviczy (de Berzevicze), Bornemisza (de Adámfölde), *Bosinkay* (de Bosinka),² Desöffy³ (de Csernek), Dobay (de Dobó), Dukay (de Dukafalva),⁴ Fejérváry (de Keresztes), Füzy (de Lemes), Gombos (de Gombosfalva), Harsagyi Farkas (de Harságy), Hedry (de Hedri), Kálnássy (de Kálnás), Kapy (de Kapi), Keczer (de Lipócz), Kohányi (de Kohány), *Korotnok* (de Korotnok), Körtvélyessy (de Felső-Ásgúth), Kükemezey (de Kükemező), Melczér (de Kellemes), Péchy (de Péchújfalu), Raszlaviczy (de Raszlavicza), Roskoványi (de Roskovány), Semsey (de Semse), Sós (de Sóvár),¹ Szinyei Merzse (Szinye), (Sztankay (de Hermány et Proóc), Tahy (de Tah), Tivadar (de Trocsany), Úsz (de Úszfalva), Zombory (de Zombor).

¹ «Századok» 1881. : VIII. füzet. ² recte: Buzinkay. ³ recte: Dessewffy.

⁴ recte: Duka.

b) Más vármegyében birtokos, de Sárosmegyében lakó nemes családok: *Anyós* (de *Fajsz*), *Bakonyi* (de *Kesztelely*), *Bán* (de *Nádas*),^a *Bydeskuthy* (de *Ipp*), *Benicsky* (de *Benicze*), *Bencsik* (de *Szent-András*), *Both* (de *Bothfalva*), *Dubovay* (de *Dubova*), *Fekete* (de *Nagy-Iván*), *Horváth-Bugatin* (de *Brezovicsa*), *Király* (de *Szent-András*), *Kubinyi* (de *Felső-Kubin*), *Ottlik* (de *Ozorócz*), *Palugyay* (de *Kis-Palugya*), *Petróczy* (de *Petrócz*), *Podhorányi* (de *Podhorány*), *Reviczky* (de *Revisnye*), *Szent-Iványi* (de *Szt-Ivány*), *Szirmay* (de *Szirma*), *Szluha* (de *Ikład*), *Sváby* (de *Svabócz*), *Táborszky* (de *Táborfalva*), *Zatureczky* (de *Zaturcza*).

c) Armalisták: *Vitkoczy*, *Winkler*, *Szelecsényi*, *Hancsovszky*, *Passuth*, *Vrancsicz*, *Rády*, *Gabánszky*, *Peklyanszky*, *Gadeczky*, *Vitézy*, *Bertalanics*, *Bukovics*, *Cseh* (de *Falko*), *Juliani*, *Ternyei*, *Losicsky* alias *Baján*, *Székely*, *Thót*, *Regius*, *Aisdorfer*, *Lyuby* (de *Benedekfalva*), *Radics*, *Brezinay*, *Zboray*, *Szölössy*, *Soltis*, *Melczel*, *Schirmer*, *Nagy*, *Thormássy*, *Szepey*, *Zatorszky*, *Durcsák*, *Szántay*, *Spácsay*, *Turcsányi*, *Rosz*, *Boka* alias *Ocsóvy*, *Klussovszky*, *Regéczy*, *Meczner*, *Marschalko*, *Heller*, *Makay*, *More*, *Stephanóczy*, *Benyey*—*Kapossy*, *Hadfy*, *Horváth*, *Váczy*, *Csengery*, *Fonyi*, *Rózsa*, *Izdenczy*, *Ladomérszky*, *Jancsok*, *Biszaha*, *Pap* alias *Orosz*, *Földy*, *Zárnay*, *Risztanczer*, *Bittó*, *Milkovics*, *Pauer*, *Porubszky*, *Német*, *Debreczeny*. *Prámer*, *Langh*, *Szegedy*, *Borbély*, *Bereczky*, *Saárossy*, *Szalay*, *Vadász*, *Schöber*, *Haligauer*, *Fekete*, *Maturka*, *Rajmanus*, *Pusztay*, *Fabricsius*, *Sustrik*, *Roth*, *Zimerman*, *Bendik*, *Ricsler*, *Hiaray*, *Pap*, *Szerdahelyi*, *Pelcz*, *Hatky*, *Iglódy*, *Sándor*, *Károlyi*, *Hérics*-családok.

E családok közül a dült betűkkel szedettek nevei, szám szerint 88, ma már a vármegyében elő nem fordultak, kihaltak, vagy legtöbbnyire elköltöztek.

* * *

Utólag nyílt alkalmam bepillantani a *Michalik*-család 1687. november 19-ikén Pozsonyban kelt armalisának 1892. szeptember 8-ikán Eperjesen közgyezőileg hitelesített másolatába, mely M. Sámuel

¹ recte : Soós. ² recte : Baán.

birtokában van, s mely szerint I. Leopold nemességet és czímert adományoz Bradács Andrásnak és általa Mártonnak és Pálnak, továbbá Michalik Péternek s fiának Jánosnak, ez utóbbi nejének Gothárd Sidonának (Sidonia?) s fiuk Miklósnak. Czímer: kék mezőben zöld pajzstalap felett arany-horgonyt tart a pajzs felső jobb szögletéből kinyúló vörös mezű kar, mint

»klevél szövege mondja, a keresztény hit és remény jelvényéül. Sisakdísz: csőrében olajágot tartó jobbrafordult galamb. Takarók: kék - arany, veres - ezüst. Kihirdettetett Gömörvármegye 1688. február 14-ikén tartott közgyűlésén, Pelsőczön.

* * *

Forrásművek: Br. Nyáry Albert: «A heraldika vezérfonala». Budapest, 1886 ; Bárczay Oszkár: «A heraldika kézikönyve». Budapest, 1897. ; a «Turul» tizenhat évfolyama 1883–1898. ; Eduard Freiherr von Sacken: «Kätechismus der Heraldik». Leipzig, 1885.

Jól tudom, hogy jelen dolgozatom nem tarthat igényt önálló tudományos becsre, jelentőségre; nem egyéb ez, mint kivonatos ismertetése a heraldikának, — melylyel oly előszeretettel foglalkozom —; nem is volt más czélom, mint a történelem eme fontos segédtudományára és az ezt oly nagy buzgalommal művelő «Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság»-ra, nemkülönben szakközlönyére, a «Turul»-ra felhívni az «Eperjesi Széchenyi-kör» mélyen tisztelt tagjainak figyelmét!

